

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет бізнесу та права
Кафедра економіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»

Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів
підприємства (на матеріалах ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД»)

спеціальність 051 Економіка

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма «Економіка»

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
Групи ЕКмз-21
ЛУЧЕЧКО Алессандро Паоло

_____
(підпис)

Керівник:
Д.е.н., професор
ШУБАЛИЙ Олександр Михайлович

_____
(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
Кандидат економічних наук, доцент
Гарант освітньої програми:
Дзямулич М.І.

_____
(підпис)

Луцьк – 2025 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра економіки

Ступінь вищої освіти: магістр

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 051 Економіка

Освітня програма: «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки
проф. Шубалий О.М.

« ___ » _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ЛУЧЕЧКО Алессандро Паоло

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи

Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів підприємства (на матеріалах ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД»)

Керівник роботи: Шубалий О.М.

затверджені наказом закладу вищої освіти від «15»квітня 2025 р.№220/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «09» грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи монографії, підручники, навчальні посібники, фахові наукові видання, законодавчі та нормативні акти, методичні видання, статистична звітність ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» за темою кваліфікаційної роботи, джерела з мережі Інтернет.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД»

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

ВИСНОВКИ

ДОДАТКИ. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

5. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу:

1. Класифікація основних засобів

2. Фактори впливу на ефективність використання основних засобів

3. Узагальнення зарубіжного досвіду ефективного використання основних засобів

4. Основні фінансові та економічні показники роботи ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД»

5. Динаміка зміни вартості основних засобів ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД»

6. Розрахунок показників ефективності використання основних засобів підприємства

7. Заходи щодо підвищення ефективності використання основних засобів на ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД»

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>1 розділ</i>	<i>проф. Шубалий О.М.</i>		
<i>2 розділ</i>	<i>проф. Шубалий О.М.</i>		
<i>3 розділ</i>	<i>проф. Шубалий О.М.</i>		
<i>Висновки</i>	<i>проф. Шубалий О.М.</i>		

7. Дата видачі завдання «15» квітня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 15.04.2025</i>	
2.	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 01.05.2025</i>	
3.	<i>1 розділ</i>	<i>до 01.07.2025</i>	
4.	<i>2 розділ</i>	<i>до 15.10.2025</i>	
5.	<i>3 розділ</i>	<i>до 15.11.2025</i>	
6.	<i>Висновки</i>	<i>до 25.11.2025</i>	
7.	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>до 27.12.2025</i>	
8.	<i>Формування додатків</i>	<i>до 02.12.2025</i>	
9.	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 05.12.2025</i>	
10.	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 07.12.2025</i>	
11.	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 08.12.2025</i>	
12.	<i>Представлення кваліфікаційної роботи магістра до захисту</i>	<i>до 09.12.2025</i>	

Здобувач вищої освіти

_____ (ЛУЧЕЧКО А.П.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (ШУБАЛИЙ О.М.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Лучечко А.П. Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів підприємства (на матеріалах ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД»). – Кваліфікаційна робота магістра на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота магістра за спеціальністю 051 Економіка, освітня програма «Економіка». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2025.

Мета кваліфікаційної роботи магістра полягає обґрунтуванні заходів для підвищення ефективності використання основних засобів на матеріалах транспортного підприємства – ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД». Об'єктом дослідження є процес підвищення ефективності використання основних засобів на ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД». Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти підвищення ефективності використання основних засобів на матеріалах транспортного підприємства – ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД».

У першому розділі вивчено поняття та класифікацію основних засобів; досліджено фактори, що впливають на ефективність використання основних засобів; розглянуто зарубіжний досвід ефективного використання основних засобів. У другому розділі представлено загальну характеристику та вивчення основних показників роботи підприємства; проведено аналіз показників наявності, руху, технічного стану основних засобів підприємства; проведено оцінку впливу факторів на ефективність використання основних засобів підприємства.

У третьому розділі обґрунтовано основні заходи підвищення ефективності використання основних засобів на підприємствах; проведено оцінку ефективності лізингу для оновлення основних транспортних засобів підприємства.

Ключові слова: основні засоби, ефективність, фондівдача, рентабельність основних засобів, транспортне підприємство.

ANNOTATION

Luchechko A.P. Ways to improve the efficiency of using fixed assets of an enterprise (on materials of LLC "PREMIUM-SERVICE LTD"). – Manuscript.

Qualification work of master in the specialty 051 Economics, educational program "Economics". Lutsk National Technical University. Luck, 2025.

The aim of the master's thesis is to justify measures to improve the efficiency of fixed asset utilisation based on materials from the transport company LLC "PREMIUM-SERVICE LTD". The object of the study is the process of improving the efficiency of fixed asset utilisation at LLC "PREMIUM-SERVICE LTD". The subject of the study is the theoretical, methodological and applied aspects of improving the efficiency of fixed asset utilisation based on materials from the transport company LLC "PREMIUM-SERVICE LTD".

The first chapter examines the concept and classification of fixed assets; investigates the factors that influence the efficiency of fixed asset utilisation; and considers foreign experience in the efficient utilisation of fixed assets. The second chapter presents a general description and study of the main performance indicators of the enterprise; analyses the indicators of availability, movement and technical condition of the enterprise's fixed assets; and assesses the impact of factors on the efficiency of the use of the enterprise's fixed assets.

The third chapter substantiates the main measures to improve the efficiency of fixed asset use at enterprises; assesses the effectiveness of leasing for the renewal of the enterprise's main transport vehicles.

Keywords: fixed assets, efficiency, return on assets, profitability of fixed assets, transport enterprise.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	11
1.1. Поняття та класифікація основних засобів	11
1.2. Фактори, що впливають на ефективність використання основних засобів	16
1.3. Зарубіжний досвід ефективного використання основних засобів	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД»	27
2.1. Загальна характеристика та вивчення основних показників роботи підприємства	27
2.2. Аналіз показників наявності, руху, технічного стану основних засобів підприємства	31
2.3. Оцінка впливу факторів на ефективність використання основних засобів підприємства	41
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	47
3.1. Основні заходи підвищення ефективності використання основних засобів на підприємствах	47
3.2. Оцінка ефективності лізингу для оновлення основних транспортних засобів підприємства	57
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах ринкової економіки ефективність діяльності підприємства значною мірою визначається рівнем забезпеченості його основними засобами та якістю їх використання. Основні засоби формують матеріально-технічну базу виробництва і виступають фундаментом, на якому ґрунтується весь виробничий процес. Вони забезпечують створення продукції, виконання робіт та надання послуг, визначають технічний рівень підприємства, інтенсивність використання ресурсів та конкурентоспроможність на ринку. Саме через основні засоби реалізуються ключові технологічні процеси, здійснюється впровадження інновацій, модернізація виробництва та підвищення його ефективності.

Отже, дослідження сутності, класифікації, оцінки та шляхів ефективного використання основних засобів є актуальним і важливим завданням, від вирішення якого залежить рівень розвитку підприємства, його ринкова позиція, прибутковість та стійкість у конкурентному середовищі. Раціональна організація використання основних засобів сприяє підвищенню продуктивності праці, зменшенню виробничих витрат, забезпеченню оновлення техніки та технологій, а отже – стабільному економічному зростанню підприємства.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи магістра полягає обґрунтуванні заходів для підвищення ефективності використання основних засобів на матеріалах транспортного підприємства – ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД». Для її досягнення виникає необхідність вирішення таких завдань:

- вивчити поняття та класифікацію основних засобів;
- дослідити фактори, що впливають на ефективність використання основних засобів;
- розглянути зарубіжний досвід ефективного використання основних засобів;

- представити загальну характеристику та вивчення основних показників роботи підприємства;
- провести аналіз показників наявності, руху, технічного стану основних засобів підприємства;
- провести оцінку впливу факторів на ефективність використання основних засобів підприємства;
- обґрунтувати основні заходи підвищення ефективності використання основних засобів на підприємствах;
- провести оцінку ефективності лізингу для оновлення основних транспортних засобів підприємства.

Об'єктом дослідження є процес підвищення ефективності використання основних засобів на ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти підвищення ефективності використання основних засобів на матеріалах транспортного підприємства – ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД».

Гіпотеза дослідження базується на тому, що на основі вивчення теоретичних аспектів, проведення комплексного аналізу ефективності використання основних засобів підприємства можна запропонувати комплекс заходів для підвищення ефективності використання основних засобів для окремого транспортного підприємства.

Методи дослідження. При написанні цієї дипломної роботи було використано окремі наукових підходи і методи: системний підхід – для систематизації факторів, що впливають на ефективність використання основних засобів; методи логічного узагальнення – для вивчення поняття та класифікації основних засобів; аналізу та синтезу – для проведення аналізу показників наявності, руху, технічного стану основних засобів підприємства; індукції, дедукції – при вивчення зарубіжного досвіду ефективного використання основних засобів; табличний і графічний аналіз – при побудові різних типів аналітичних таблиць і діаграм; програмно-цільовий метод – при обґрунтуванні основних заходів підвищення ефективності використання основних засобів на

підприємствах; факторного економічного аналізу – при проведенні оцінки впливу факторів на ефективність використання основних засобів підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів. У роботі отримано ряд нових наукових результатів, зокрема:

удосконалено:

– підхід до систематизації та групування основних заходів підвищення ефективності використання основних засобів на підприємствах;

дістали подальшого розвитку:

– методичний підхід до оцінки економічної ефективності використання основних засобів на підприємствах на транспортному підприємстві.

Інформаційною базою дослідження стали: монографії, підручники, навчальні посібники, фахові наукові видання, законодавчі та нормативні акти, методичні видання, статистична звітність ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» за темою кваліфікаційної роботи, джерела з мережі Інтернет.

Практичне значення одержаних результатів. Підходи до аналізу, оцінки, а також пропозиції щодо підвищення ефективності використання основних засобів підприємства можуть бути використані ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД».

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота магістра є самостійно виконаною науковою працею, відповідно до мети і завдань якої сформовано теоретико-методологічні засади, висновки і пропозиції щодо підвищення ефективності використання основних засобів ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД». Під час виконання кваліфікаційної роботи магістра було використано інструменти штучного інтелекту для редагування та форматування тексту при дослідженні теоретичних аспектів, а також пропозицій для підвищення ефективності використання основних засобів на ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» виключно як допоміжний засіб для пошуку ідей, уточнення формулювань та опрацювання літератури. Усі твердження, висновки та результати дослідження належать автору та ґрунтуються на власному аналізі, а отримані результати від генеративного ШІ були перевірені на достовірність та відповідність академічній доброчесності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи були апробовані на XI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами» (м. Луцьк, 05 грудня 2025 р.).

Публікації. Основні теоретико-методологічні положення і практичні результати дослідження викладені в 1 тезах доповідей конференції загальним обсягом 0,1 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладений на 64 сторінках комп'ютерного тексту, в тому числі 7 рисунків та 13 таблиць. Список використаних джерел складається з 34 найменувань і представлений на 4 сторінках. Робота містить 2 додатки, викладених на 13 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

1.1. Поняття та класифікація основних засобів

Ефективне функціонування будь-якого підприємства значною мірою залежить від стану та раціонального використання його матеріально-технічної бази, центральне місце в якій посідають основні засоби. Саме вони забезпечують безперервність виробничого процесу, визначають технічний рівень підприємства, його конкурентоспроможність та можливості розвитку. Основні засоби становлять сукупність матеріальних активів, що тривалий час використовуються у виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг, зберігаючи при цьому свою натуральну форму та поступово переносячи свою вартість на створювану продукцію.

Основні засоби – це матеріальні активи, які використовуються підприємством у процесі виробництва продукції, надання послуг або виконання робіт протягом тривалого періоду (більше одного року) та поступово переносять свою вартість на продукцію шляхом амортизації. Основні засоби класифікуються за рядом ознак (рис. 1.1).

«Класифікація основних засобів за функціональним призначенням є одним із найважливіших підходів до їх систематизації, оскільки вона характеризує роль і місце окремих елементів у виробничому процесі та визначає особливості їх експлуатації. За цією ознакою основні засоби поділяються на виробничі та невиробничі, що відображає їхню безпосередню або опосередковану участь у створенні продукції та забезпеченні діяльності підприємства» [5].

Виробничі основні засоби становлять основу матеріально-технічного забезпечення виробництва і використовуються безпосередньо в процесі виготовлення продукції, виконання робіт чи надання послуг. До цієї групи належать будівлі виробничого призначення, споруди, технологічне обладнання,

силові й робочі машини, транспортні засоби, інструменти, виробничий інвентар та інші об'єкти, що забезпечують реалізацію технологічних операцій.

За функціональним призначенням	<ul style="list-style-type: none"> • виробничі основні засоби – безпосередньо використовуються у виробничому процесі (машини, обладнання, будівлі цехів). • невиробничі основні засоби – забезпечують соціально-побутові умови (житло, їдальні, медпункти).
За галузевою належністю	<ul style="list-style-type: none"> • сільськогосподарські, • промислові, • транспортні, • будівельні, • торговельні й інші.
За видами (згідно з бухгалтерськими стандартами)	<ul style="list-style-type: none"> • земельні ділянки • будівлі і споруди • машини та обладнання • транспортні засоби • інструменти, прилади, інвентар • багаторічні насадження • інші основні засоби
За формою власності	<ul style="list-style-type: none"> • державні, • комунальні, • приватні, • змішані.
За ступенем використання	<ul style="list-style-type: none"> • діючі, • недіючі, • резервні, • такі, що перебувають на реконструкції або модернізації.
За характером участі у виробництві	<ul style="list-style-type: none"> • Активні – безпосередньо впливають на створення продукції (устаткування, машини). • Пасивні – створюють умови для виробництва (будівлі, споруди).

Рис.1.1. Класифікація основних засобів (побудовано автором за джерелами [2, 7,8])

Головною особливістю виробничих основних засобів є їх прямиий вплив на обсяг виробленої продукції та рівень продуктивності праці. Ефективність їх

використання є одним із ключових факторів формування собівартості продукції та фінансових результатів підприємства.

Невиробничі основні засоби не беруть безпосередньої участі у виробничому процесі, однак відіграють важливу роль у забезпеченні соціально-побутових потреб працівників підприємства та створенні належних умов для їхньої діяльності. До них належать житлові будинки, гуртожитки, їдальні, медичні пункти, спортивні споруди, об'єкти культурно-побутового призначення та інші засоби невиробничої сфери. Хоча ці активи не формують виробничого ефекту прямо, вони впливають на рівень соціального забезпечення персоналу, підвищують мотивацію, сприяють зміцненню здоров'я працівників і, як наслідок, підвищують загальну продуктивність праці.

«Поділ основних засобів за функціональним призначенням дає змогу ефективніше планувати структуру активів підприємства, розподіляти інвестиції, оптимізувати витрати на утримання та експлуатацію, а також розробляти обґрунтовану амортизаційну політику» [4]. Виробничі основні засоби визначають технічний рівень підприємства, тоді як невиробничі забезпечують соціальну стабільність та підтримку персоналу. У комплексі ці дві групи створюють базу для стабільного функціонування та розвитку підприємства.

«У торгівлі та сфері послуг основні засоби мають менш виробничий характер і включають будівлі торгових залів, складські приміщення, холодильне обладнання, касову й облікову техніку, меблі та інвентар» [9].

У цій галузі важливе значення має створення умов для якісного обслуговування клієнтів, належного зберігання товарів та організації торговельних процесів.

Класифікація основних засобів за видами відповідно до бухгалтерських стандартів є важливим інструментом систематизації матеріальних активів підприємства. Такий поділ забезпечує коректне відображення основних засобів у фінансовій звітності, визначає порядок їх оцінки, амортизації й подальшого

відтворення. Стандартизована класифікація дозволяє уніфікувати підхід до управління ними в різних галузях економіки.

Класифікація основних засобів за формою власності є важливим аспектом їх обліку та управління, оскільки вона визначає правовий статус майна, можливості його використання та порядок розпорядження ним на підприємстві. Форма власності впливає на рівень відповідальності за збереження основних засобів, джерела фінансування їх відтворення, підходи до амортизації та інвестиційної політики.

«Відповідно до економічно-правової класифікації виділяють державну, комунальну, приватну та змішану форми власності основних засобів» [3].

Класифікація основних засобів за формою власності дозволяє чітко визначити права та обов'язки щодо їх використання, обслуговування та відтворення. Вона відіграє важливу роль у формуванні фінансової політики підприємства, впливає на доступ до інвестиційних ресурсів та визначає механізми управління майном. Розуміння особливостей кожної форми власності сприяє підвищенню ефективності використання основних засобів та формуванню оптимальної структури активів підприємства.

Класифікація основних засобів за ступенем використання дозволяє оцінити рівень їх залучення у виробничий процес та визначити ефективність експлуатації матеріально-технічної бази підприємства. Такий підхід є важливим для формування політики управління основними засобами, планування їх оновлення, оптимізації виробничих потужностей та зниження витрат на утримання невикористовуваних активів.

Залежно від фактичного стану експлуатації основні засоби поділяються на діючі, недіючі, резервні та такі, що перебувають у стадії модернізації, реконструкції чи капітального ремонту.

«Діючі основні засоби – це об'єкти, що безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або забезпечують його організацію»[10]. До цієї групи належать машини та обладнання, будівлі, транспортні засоби та інші засоби, що активно експлуатуються згідно зі своїм функціональним призначенням. Рівень

використання діючих засобів є ключовим показником фондівдачі та ефективності підприємства.

«Недіючі основні засоби – це об'єкти, які тимчасово не використовуються у виробничому процесі через відсутність потреби, сезонність робіт, технічні несправності або економічну недоцільність застосування» [6]. Така група часто включає застаріле або малопродуктивне обладнання. Наявність значної кількості недіючих засобів свідчить про нераціональну структуру активів і може призводити до збільшення витрат на їх утримання.

Резервні основні засоби призначені для забезпечення безперервності виробництва в разі виходу з ладу діючого обладнання або у випадку збільшення обсягів виробництва. Резервні засоби утримуються в технічно справному стані, але їх експлуатація здійснюється лише за потреби. Наявність резерву підвищує надійність виробничого процесу, проте потребує додаткових витрат на зберігання і технічне обслуговування.

До окремої категорії належать основні засоби, що перебувають у стадії реконструкції, модернізації або капітального ремонту. У цей період вони тимчасово виведені з експлуатації з метою підвищення їх технічного рівня, продовження строку служби або покращення виробничих характеристик. Такі заходи спрямовані на підвищення продуктивності та інноваційності підприємства, хоча тимчасово можуть знижувати загальний рівень завантаження виробничих потужностей.

Таким чином, класифікація основних засобів за ступенем використання відіграє важливу роль у системі управління матеріально-технічною базою підприємства. Вона дозволяє своєчасно виявляти неефективно задіяні активи, приймати рішення щодо оптимізації їх структури, модернізації або списання, забезпечувати раціональне використання ресурсів та підвищувати результативність виробничої діяльності.

1.2. Фактори, що впливають на ефективність використання основних засобів

Ефективність використання основних засобів є комплексною характеристикою, яка залежить від багатьох взаємопов'язаних факторів технічного, організаційного, економічного та соціального характеру. Вплив цих факторів визначає рівень продуктивності основних фондів, швидкість їх зношення, ступінь завантаження виробничих потужностей та загальну результативність виробничо-господарської діяльності підприємства. Систематизація цих факторів (рис.1.2) дозволяє розробити заходи для підвищення фондівіддачі, зниження витрат і забезпечення ефективного відтворення матеріально-технічної бази.

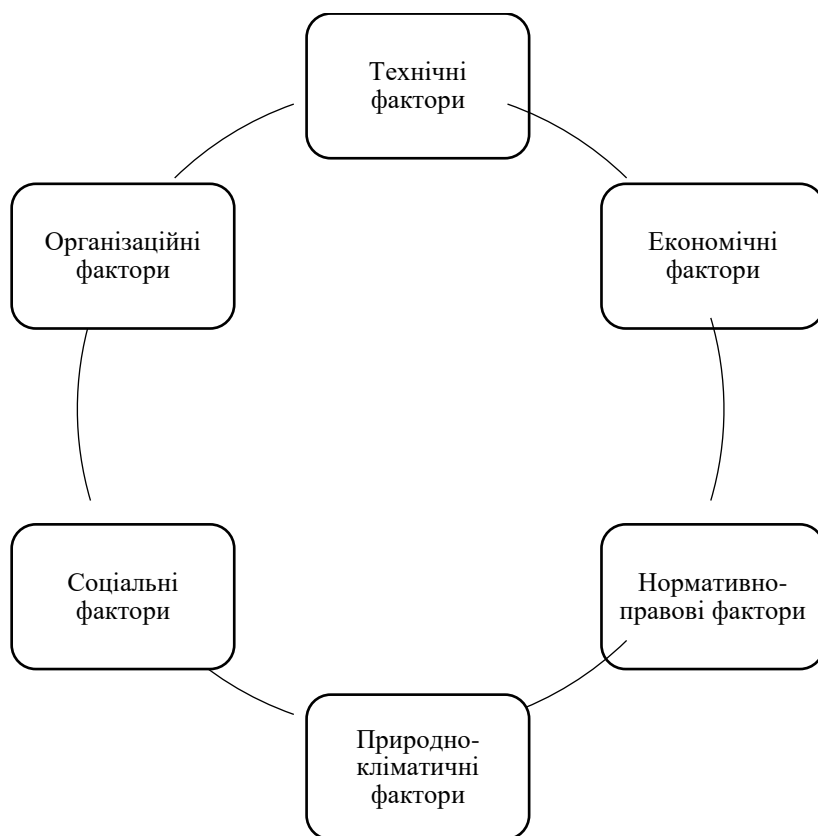

Рис. 1.2. Фактори впливу на ефективність використання основних засобів (побудовано автором за джерелом [2])

Технічні фактори посідають центральне місце у забезпеченні ефективності використання основних засобів, оскільки вони визначають їхню

продуктивність, надійність та довговічність. Насамперед важливим є технічний стан обладнання, який залежить від ступеня фізичного й морального зношення. Застарілі та зношені машини працюють з нижчою віддачею, частіше виходять з ладу та потребують значних витрат на ремонт.

Важливу роль відіграє технологічний рівень обладнання. Сучасні високопродуктивні, автоматизовані та енергоефективні машини забезпечують підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції та скорочення виробничого циклу. Стан і структура парку обладнання, рівень механізації й автоматизації також впливають на можливість повного завантаження виробничих потужностей.

Ефективність використання основних засобів значною мірою залежить і від організації технічного обслуговування та ремонту. Налагоджена система профілактичних оглядів і планово-попереджувальних ремонтів дозволяє зменшити простої, продовжити строк служби обладнання та підвищити його надійність.

Значний вплив має і технологічна оснащеність робочих місць, що забезпечує повну реалізацію технічного потенціалу обладнання. Важливим напрямом є впровадження інновацій – модернізація техніки, використання нових матеріалів, автоматизованих систем управління та цифрових технологій.

У сукупності технічні фактори визначають ефективність експлуатації основних засобів, формуючи технічну та виробничу базу підприємства.

Організаційні фактори посідають важливе місце у забезпеченні раціонального використання основних засобів, оскільки вони визначають ефективність планування, координації та управління виробничими процесами. Їх вплив полягає у формуванні умов, за яких технічний потенціал обладнання реалізується максимально повно, а виробничий процес здійснюється ритмічно та безперервно.

Одним із ключових організаційних факторів є структура та режим роботи підприємства, які визначають можливість оптимального завантаження обладнання. Раціональний розподіл виробничих функцій, поєднання змінності

та ритмічності виробництва забезпечують мінімізацію простоїв і підвищення фондівіддачі.

Важливе значення має організація робочих місць та виробничого простору. Чітке розміщення обладнання, оптимальні логістичні потоки, ефективне інженерне забезпечення дають змогу скоротити час обслуговування машин і підвищити продуктивність праці. Правильне планування виробничих ділянок сприяє зниженню втрат часу на переміщення матеріалів та інструментів.

«Серед важливих чинників виділяється також організація контролю та управління виробничими процесами. Використання сучасних інформаційних систем, автоматизованих систем диспетчеризації, стандартизація технологічних операцій і регламентів дозволяють забезпечити ритмічність виробництва, зменшити простої та підвищити точність виконання виробничих завдань» [20].

Економічні фактори визначають фінансові можливості підприємства щодо оновлення, модернізації та раціональної експлуатації основних засобів. Вони формують економічне середовище, у якому здійснюється відтворення матеріально-технічної бази, і безпосередньо впливають на рівень фондівіддачі, собівартість продукції та конкурентоспроможність підприємства.

«До ключових чинників належить також структура витрат підприємства, що визначає можливості інвестування в основні засоби. Зростання собівартості продукції, подорожчання матеріалів та енергоносіїв зменшують фінансову стійкість підприємства та ускладнюють процес модернізації технічної бази» [18].

На ефективність використання основних засобів впливають ринкові умови та загальноекономічна ситуація: рівень інфляції, курсові коливання, стан ринку обладнання, динаміка попиту на продукцію. Нестабільність економічного середовища обмежує інвестиційні можливості підприємства та підвищує ризики, пов'язані з оновленням техніки.

Суттєвим фактором є ефективність управління капітальними інвестиціями, тобто здатність підприємства правильно обирати напрями вкладення коштів, оцінювати економічну доцільність придбання нового обладнання та

контролювати окупність інвестиційних проєктів. Раціональна інвестиційна політика сприяє впровадженню сучасних технологій і підвищенню продуктивності основних фондів.

У сукупності економічні фактори визначають можливості підприємства щодо забезпечення безперервного та якісного відтворення основних засобів. Їхнє врахування дозволяє сформувати стабільну фінансову базу для технічного розвитку, підвищення ефективності виробництва та зміцнення конкурентних переваг підприємства.

Соціальні фактори займають важливе місце в забезпеченні ефективного використання основних засобів, оскільки продуктивність техніки нерозривно пов'язана з професійними, психологічними та мотиваційними характеристиками персоналу. Людський фактор визначає якість експлуатації машин та обладнання, дотримання технологічних режимів та безперервність виробничого процесу.

Одним із ключових соціальних чинників є рівень кваліфікації та професійної підготовки працівників. Володіння сучасними методами роботи, знання технічних характеристик обладнання та навички його належної експлуатації безпосередньо впливають на продуктивність машин, зниження аварійності та ефективність технічного обслуговування. Низька кваліфікація персоналу призводить до нераціонального використання техніки, збільшення простоїв та зростання ремонтних витрат.

Важливе значення має мотивація працівників, яка визначає їхню зацікавленість у якісному та ефективному виконанні трудових функцій. Система матеріального та морального стимулювання, можливість професійного розвитку, комфортні умови праці сприяють підвищенню відповідальності персоналу та раціональному ставленню до обладнання.

«До соціальних факторів належить також організація та умови праці. Ергономічне облаштування робочих місць, належний рівень освітленості, безпеки, температурного режиму та охорони праці зменшують втому працівників і підвищують ефективність використання техніки. Порушення

санітарно-гігієнічних норм негативно впливає на працездатність персоналу, що може спричинити помилки у роботі з обладнанням» [23].

Суттєвий вплив мають соціально-психологічні аспекти колективу: рівень взаємодії між працівниками, корпоративна культура, характер управлінських взаємин. Злагоджена робота колективу, ефективна комунікація та сприятливий психологічний клімат сприяють точному дотриманню технологічних процесів та підвищенню відповідальності за стан техніки.

Соціальні фактори визначають здатність підприємства забезпечити максимально ефективне функціонування основних засобів через розвиток персоналу, підвищення кваліфікації та створення належних умов праці. Їхнє врахування дозволяє зменшити виробничі ризики, підвищити продуктивність та забезпечити якісну експлуатацію основних фондів.

Природно-кліматичні фактори є важливою зовнішньою групою впливів, які визначають умови експлуатації основних засобів, зокрема машин, обладнання, транспортних засобів та інженерних споруд. Їхній вплив проявляється у зміні продуктивності техніки, швидкості її зношення та вартості утримання.

Одним із головних природних факторів є температурний режим, який впливає на працездатність обладнання та тривалість його експлуатації. Високі або низькі температури можуть знижувати ефективність роботи двигунів, гідравлічних систем, електронних компонентів і спричиняти підвищений знос деталей. У холодному кліматі зростають витрати на опалення та передпускове підігрівання техніки, у жаркому – на вентиляцію та охолодження обладнання.

Важливе значення мають вологість, опади та агресивні атмосферні умови, які прискорюють корозію металевих конструкцій, знижують надійність електросистем і скорочують строк служби будівель та споруд. Висока вологість негативно впливає на точні вимірювальні та електронні системи, що потребують додаткового технічного захисту.

На ефективність використання основних засобів впливає також рельєф місцевості. У гірських чи пересічених зонах зростають навантаження на

транспортні засоби, будівельну та спеціальну техніку, що спричиняє додатковий знос і збільшує потребу в ремонті. У рівнинних районах, навпаки, техніка працює стабільніше і з меншими витратами палива та енергії.

Суттєвий вплив має сезонність виробництва, особливо в галузях, діяльність яких безпосередньо залежить від погодних умов: сільське господарство, будівництво, транспорт. Сезонні простой знижують рівень завантаження обладнання, а інтенсивна експлуатація в пікові періоди збільшує ризику поломок.

«Природно-кліматичні фактори визначають необхідність адаптації умов експлуатації техніки до конкретного середовища, що включає використання спеціальних мастильних матеріалів, додаткової термоізоляції, захисних покриттів, сезонних регламентів технічного обслуговування» [16]. Їх своєчасне врахування дозволяє зменшити зношення обладнання, знизити витрати на ремонт і забезпечити стабільну роботу основних засобів.

Нормативно-правові фактори формують правове середовище, у межах якого підприємство здійснює облік, експлуатацію, відтворення та списання основних засобів. Вони визначають правила використання матеріально-технічної бази, встановлюють обмеження та вимоги щодо її безпечної й ефективної роботи, а також впливають на фінансові можливості підприємства щодо оновлення обладнання.

Одним із ключових нормативних чинників є податкове законодавство, яке регламентує порядок нарахування амортизації, визначення груп основних засобів та застосування різних методів амортизації. Зміни у податковому законодавстві можуть стимулювати або стримувати інвестиції в оновлення техніки, впливаючи на витрати та фінансовий результат підприємства.

Важливе значення мають стандарти бухгалтерського обліку, які визначають порядок оцінки, класифікації, переоцінки та списання основних засобів. Національні та міжнародні стандарти (П(С)БО, МСФЗ) встановлюють єдину методологію відображення операцій, забезпечуючи прозорість і достовірність інформації про стан та рух основних фондів.

До нормативно-правових факторів належать також технічні регламенти та стандарти безпеки, що встановлюють вимоги до експлуатації обладнання, його сертифікації, технічних оглядів і контролю технічного стану. Недотримання цих норм може призводити до аварій, штрафних санкцій та підвищення рівня зношення техніки.

Вплив мають і екологічні нормативи, які регулюють рівень викидів, допустимі навантаження на довкілля та вимоги щодо утилізації відходів, що часто потребує модернізації обладнання або впровадження нових технологій. Додаткові витрати на екологічну відповідність впливають на економічну доцільність експлуатації старої техніки.

Не менш важливою є система державного контролю та інспектування, яка включає перевірки стану обладнання, пожежної безпеки, охорони праці та енергоспоживання. Виконання регуляторних вимог забезпечує безпеку роботи основних засобів і знижує ризики аварій та штрафів.

Таким чином, нормативно-правові фактори визначають рамкові умови використання основних засобів, впливаючи на їхню експлуатацію, оновлення, економічну ефективність та інвестиційну привабливість. Дотримання законодавчих вимог є необхідною умовою стабільної та ефективної діяльності підприємства.

1.3. Зарубіжний досвід ефективного використання основних засобів

Зарубіжний досвід управління та ефективного використання основних засобів є важливим джерелом практичних рекомендацій для підприємств, які прагнуть підвищити продуктивність, оптимізувати структуру активів та забезпечити довгостроковий розвиток. У різних країнах світу сформовано сучасні підходи до експлуатації, модернізації та відтворення основних фондів, що ґрунтуються на новітніх технологіях, сучасних системах обліку, економічних інструментах і стратегічному управлінні.

Можна сформувати узагальнюючу таблицю зарубіжного досвіду ефективного використання основних засобів у розрізі країн (табл. 1.1).

«Досвід Сполучених Штатів Америки у сфері ефективного використання основних засобів характеризується високим рівнем технологічності, стратегічним підходом до управління активами та широким застосуванням сучасних фінансових інструментів» [27]. Американські підприємства орієнтуються на максимізацію продуктивності обладнання та мінімізацію витрат, пов'язаних із його обслуговуванням і оновленням.

Таблиця 1.1. Узагальнення зарубіжного досвіду ефективного використання основних засобів

Країна / Регіон	Ключові особливості та підходи	Інструменти та технології	Роль держави та персоналу
США	Максимізація продуктивності, управління життєвим циклом (від придбання до списання), мінімізація витрат.	Інтернет речей (IoT), Big Data, прогнозне технічне обслуговування, широкий розвиток лізингу.	Орієнтація на стратегічне управління активами та фінансову гнучкість.
Німеччина	Концепція «Індустрія 4.0», висока технічна дисципліна, системність та точність, енергоефективність.	Кіберфізичні системи, Штучний інтелект (AI), систематичні технічні аудити, жорсткі стандарти обслуговування.	Державні податкові стимули, підтримка інновацій; висока відповідальність персоналу.
Скандинавські країни (Швеція, Данія, Фінляндія, Норвегія)	Екологічність (сталий розвиток), енергозбереження, довгострокова ефективність.	Економіка спільного користування (сервісні та орендні угоди), цифрові системи моніторингу стану.	Податкові стимули та гранти на «зелені» технології; регулярні тренінги персоналу.
Японія	Тотальне продуктивне обслуговування (TPM), запобігання простоям, філософія безперервного вдосконалення.	Система 5S (організація простору), філософія Кайзен, датчики та AI для прогнозних ремонтів.	Залучення всіх рівнів працівників до догляду за технікою; глибоке інвестування в навчання.
Франція	Гармонізація економічних стимулів та екологічних норм, активна модернізація фондів.	Автоматизовані системи моніторингу, цифрові платформи аналізу, лізингові та сервісні моделі.	Потужна державна підтримка (кредитні гарантії, пільги); висока культура експлуатації.

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [14, 23, 26, 27, 30].

Однією з ключових особливостей є впровадження системи управління життєвим циклом основних засобів. Вона охоплює всі етапи існування активу – від придбання та експлуатації до модернізації і списання. Такий підхід дає можливість оптимізувати структуру обладнання, планувати витрати, запобігати передчасному зношенню та забезпечувати раціональне оновлення техніки.

Американські компанії активно застосовують планово-попереджувальне і прогнозне технічне обслуговування, що дає змогу зменшити аварійність, продовжити строк служби основних засобів і знизити витрати на ремонти. Особливе значення має використання аналітики великих даних, яка дає змогу прогнозувати стан обладнання та ефективно планувати виробничі процеси.

Важливою складовою є широке використання лізингу для оновлення основних засобів. Це дозволяє підприємствам регулярно оновлювати виробничу базу без значних одноразових витрат, адаптуватися до технологічних змін і зменшувати ризик морального старіння техніки. Лізингові програми є розвиненим та доступним інструментом у бізнес-секторі США.

«Досвід Німеччини у сфері ефективного використання основних засобів вважається одним із найбільш передових у світі» [26]. Німецькі підприємства характеризуються високою технічною дисципліною, системністю в управлінні виробничими активами та широким впровадженням принципів індустріальної модернізації. Основна увага приділяється довговічності, точності та безперебійній роботі обладнання, що забезпечує високу продуктивність і конкурентоспроможність економіки.

Ключовим елементом є реалізація концепції «Індустрія 4.0», яка передбачає цифровізацію виробничих процесів, інтеграцію кіберфізичних систем, автоматизацію та використання штучного інтелекту для оптимізації роботи обладнання. Це дає змогу значно підвищити рівень контролю за технічним станом основних засобів, мінімізувати простой та оперативно реагувати на будь-які відхилення.

Отже, досвід Німеччини показує, що ефективність використання основних засобів забезпечується поєднанням технологічної модернізації, цифрових інструментів контролю, жорстких технічних стандартів та постійних інвестицій у вдосконалення виробничих процесів. Ця модель може слугувати орієнтиром для підприємств, які прагнуть до підвищення продуктивності й конкурентоспроможності.

«Скандинавські країни – Швеція, Данія, Фінляндія та Норвегія – відомі своєю високою якістю управління виробничими ресурсами та ефективним використанням основних засобів. Їхній досвід базується на поєднанні інноваційних технологій, екологічно орієнтованої політики та раціональної організації виробничих процесів» [30]. Основний акцент робиться на довгостроковій ефективності, енергозбереженні та мінімізації негативного впливу виробництва на навколишнє середовище.

Таким чином, досвід Скандинавських країн показує, що ефективно використання основних засобів ґрунтується на поєднанні енергоефективних технологій, цифрових інструментів моніторингу, гнучких фінансових механізмів та високої культури технічного управління. Ця модель є однією з найсучасніших та може бути рекомендована для впровадження на підприємствах, що прагнуть підвищити ефективність та екологічність своїх виробничих процесів.

Японія є одним із світових лідерів у сфері організації виробництва та раціонального використання основних засобів. Ефективність японських підприємств базується на унікальній системі управління виробництвом, високій культурі технічної дисципліни та інноваційних підходах до обслуговування обладнання. Основний акцент робиться на запобіганні простоїв, зниженні зношення техніки та забезпеченні максимальної продуктивності кожного виробничого ресурсу.

Особливу увагу приділяють оптимізації виробничих потоків та організації робочих місць. Застосування системи 5S (сортування, організація простору, чистота, стандартизація, самодисципліна) сприяє створенню умов для безпечної

та ефективної експлуатації обладнання. Впорядковане виробниче середовище мінімізує ризики ушкодження техніки та сприяє підвищенню продуктивності праці.

«Досвід Японії ґрунтується на інтеграції культурних, технологічних і організаційних елементів, що забезпечують високу ефективність використання виробничих активів. Філософія кайзен, автоматизований моніторинг та високий рівень професійної підготовки персоналу дозволяють японським підприємствам досягати значних результатів у продуктивності та довговічності обладнання. Цей досвід може слугувати орієнтиром для підприємств, що прагнуть до підвищення ефективності управління основними засобами» [23].

«Французькі підприємства широко впроваджують цифрові технології, зокрема автоматизовані системи моніторингу стану обладнання, штучний інтелект, системи управління технічним обслуговуванням та промислові платформи для аналізу ефективності виробничих процесів. Завдяки цьому забезпечується точний контроль за роботою техніки, своєчасна діагностика проблем та оптимізація використання основних засобів» [14].

Франція демонструє поєднання інновацій, державної підтримки та високих екологічних стандартів. Французький підхід дозволяє підприємствам забезпечити ефективну експлуатацію основних засобів, оптимізувати витрати та підвищити конкурентоспроможність у сучасних умовах. Його елементи можуть бути ефективно адаптовані на підприємствах інших країн, включно з Україною.

Отже, зарубіжний досвід демонструє, що успішне управління основними засобами ґрунтується на поєднанні інновацій, стратегічного планування, технічного контролю та людського фактора. Використання таких підходів може стати важливим орієнтиром для вдосконалення системи управління основними засобами в Україні та забезпечити підвищення ефективності діяльності вітчизняних підприємств у сучасних умовах.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД»

2.1. Загальна характеристика та вивчення основних показників роботи підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» (код ЄДРПОУ 37425143) є суб'єктом приватного права, легітимізація якого відбулася 16 грудня 2010 року. З моменту державної реєстрації підприємство функціонує як самостійна одиниця з відповідним обсягом правоздатності та дієздатності, маючи юридичну адресу у Волинській області (Луцький р-н, с. Рованці). Статутний капітал товариства сформований у розмірі, що перевищує 7,2 млн грн, що свідчить про значну матеріальну базу для забезпечення статутної діяльності.

Діяльність підприємства класифікується за декількома векторами згідно з КВЕД, що відображає його поліструктурну модель.

Домінантний вид діяльності: Вантажний автомобільний транспорт (КВЕД 49.41), що визначає логістичну спрямованість даного суб'єкта господарювання.

Підприємство також здійснює пасажирські перевезення (зокрема спеціальні регулярні перевезення працівників промислових об'єктів), надання в оренду нерухомого майна (КВЕД 68.20), а також технічне обслуговування автотранспортних засобів.

ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» задіяне у сфері консультування з питань комерційної діяльності й керування, а також розробки електронних продуктів для оптимізації транспортно-логістичних процесів.

Особливості функціонування ТзОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» зумовлені високим рівнем спеціалізації у сфері транспортного аутсорсингу для великих промислових підприємств (зокрема, довгострокова співпраця з «Кромберг енд Шуберт Україна»).

Ключові специфічні риси включають матеріально-технічну автономність через наявність власного оновленого автопарку та ремонтної бази забезпечує стабільність операційних циклів.

Підприємство широко впроваджує цифрові рішення для моніторингу та впорядкування роботи логістичних відділів партнерів. Підприємство виступає значущим роботодавцем та платником податків у Боратинській територіальній громаді, що підтверджує його інтегрованість у регіональну економічну систему.

Компанія є активним учасником тендерних процедур, що підтверджує її надійність як контрагента для державного сектору. Ключовими напрямками співпраці є пасажирські перевезення – надання послуг з перевезення для освітніх та комунальних закладів (зокрема, Департаменту освіти Луцької міської ради). Окрім Волинської області, підприємство бере участь у закупівлях в інших регіонах (наприклад, Аджамська сільська рада).

Отже, ТзОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» є капіталомістким підприємством із диверсифікованим портфелем послуг (від вантажних перевезень до ІТ-рішень), яке займає стійку нішу на ринку транспортних послуг Західної України.

Надалі проведено аналіз основних фінансових та економічних показників його господарської діяльності ТзОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» за 2020-2024 роки (табл. 2.1).

Протягом п'ятирічного періоду господарська діяльність підприємства характеризувалася суттєвими структурними змінами обсягів реалізації, що відображає адаптацію суб'єкта до макроекономічних викликів. Зокрема, після пікового значення чистого доходу у 2020 році (116090 тис. грн), спостерігалася тривала депресія показників з досягненням «дна» у 2022 році (9083 тис. грн).

Позитивним трендом є стрімка інтенсифікація операційної діяльності у 2024 році, коли чистий дохід зріс на 173,7% порівняно з попереднім звітним періодом, склавши 42 142 тис. грн.

Таблиця 2.1. Основні фінансові та економічні показники роботи ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» за 2022-2024 роки

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення					
						2023 до 2022		2024 до 2023		2024 до 2022	
						абсол.	відносн.	абсол.	відносн.	абсол.	відносн.
Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн.	116 090	33 784	9 083	15 396	42 142	6 313	69,5	26 745	173,7	-73 949	-63,7
Обсяг продукції, робіт, послуг у діючих цінах (без ПДВ, акцизу), тис.грн.	113 768	32 770	9 174	14 934	40 456	5 760	62,8	25 522	170,9	-73 312	-64,4
Вартість майна (валюта балансу), тис. грн.	97 068	93 062	89 480	74 008	71 075	-15 472	-17,3	-2 933	-4,0	-25 993	-26,8
Власний капітал, тис грн.	92 614	91 644	88 726	72 304	68 056	-16 421	-18,5	-4 248	-5,9	-24 558	-26,5
Валовий прибуток, тис грн	54 091	4 552	-2 711	2 245	2 772	4 956	-182,8	527	23,5	-51 319	-94,9
Чистий прибуток, тис. грн.	40 721	-658	-4 170	1 245	-721	5 414	-129,9	-1 966	-157,9	-41 443	-101,8
Рентабельність продажу, %	35,1	-1,9	-45,9	8,1	-1,7	54,0	-117,6	-9,8	-121,2	-36,8	-104,9
Рентабельність активів, %	42,0	-0,7	-4,7	1,7	-1,0	6,3	-136,1	-2,7	-160,3	-43,0	-102,4
Рентабельність власного капіталу, %	44,0	-0,7	-4,7	1,7	-1,1	6,4	-136,6	-2,8	-161,6	-45,0	-102,4
Операційні витрати, тис грн	68 468	41 445	22 910	30 441	45 938	7530,7	32,9	15498	50,9	-22 530	-32,9
Операційні витрати на 1 грн виробленої продукції, грн	0,60	1,26	2,50	2,04	1,14	-0,46	-18,4	-0,90	-44,3	0,53	88,7
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	1 705	6 745	8 824	5 075	4 020	-3749	-42,5	-1055	-20,8	2 315	135,8
Кредиторська заборгованість, тис. грн.	3 981	951	493	1 317	2 412	824	167,0	1095	83,2	-1 570	-39,4
Середньооблікова чисельність штатних працівників, чол.	64	73	48	28	37	-20	-41,7	9	32,1	-27	-42,2
Продуктивність праці, тис.грн./чол.	1778	449	191	533	1093	342	179,1	560,03	105,0	-684	-38,5
Фонд оплати праці штатних працівників, тис.грн.	6 466	11 841	10 744	6 431	6 569	-4313,1	-40,1	137,5	2,1	103	1,6
Середньомісячна заробітна плата одного працюючого, грн	8 419	13 517	18 653	19 140	14 794	487,0	2,6	-4346,0	-22,7	6 375	75,7

Примітка. Побудовано автором за даними Додатків А, Б.

Попри таку динаміку, кумулятивне відхилення доходів у 2024 році порівняно з базовим 2020 роком залишається від'ємним і становить -63,7%, що вказує на неповне відновлення докризових масштабів діяльності.

Економічна ефективність функціонування товариства зазнала значної дестабілізації, про що свідчить трансформація чистого прибутку у збиток у 2021, 2022 та 2024 роках. Показник рентабельності продажів у 2024 році зафіксовано на рівні -1,7%, що корелює з від'ємною рентабельністю активів (-1,0%) та власного капіталу (-1,1%).

Проте аналіз структури витрат виявляє ознаки оптимізації менеджменту: якщо у 2022 році на 1 грн виробленої продукції припадало 2,50 грн операційних витрат, то до кінця 2024 року цей показник знизився до 1,14 грн, що свідчить про суттєве покращення операційного контролю.

Фінансова архітектура підприємства характеризується поступовим скороченням валюти балансу, яка за п'ять років зменшилася на 26,8% (71075 тис. грн у 2024 році проти 97068 тис. грн у 2020 році). Власний капітал товариства демонструє аналогічну тенденцію до зниження, скоротившись на 26,5%, що зумовлено накопиченими збитками минулих періодів, які нівелюють частину капіталізації.

Водночас рівень кредиторської заборгованості у 2024 році зріс на 83,2% до 2412 тис. грн, що при одночасному скороченні дебіторської заборгованості на 20,8% вказує на зміну моделі управління оборотним капіталом у бік використання короткострокових залучених ресурсів.

Аналіз кадрового потенціалу та продуктивності праці свідчить, що трудовий ресурс підприємства зазнав кількісної реструктуризації. Середньооблікова чисельність працівників скоротилася з 64 осіб у 2020 році до 37 осіб у 2024 році. Попри зменшення штату, спостерігається інтенсивне зростання продуктивності праці, яка у 2024 році збільшилася на 105,0% порівняно з 2023 роком, досягнувши показника 1093\$ тис. грн/чол.

Соціальний аспект діяльності характеризується стабільним зростанням середньомісячної заробітної плати, яка у 2024 році склала 14794 грн, що на

75,7% перевищує рівень 2020 року, хоча й демонструє зниження на 22,7% відносно показника 2023 року.

Отже, станом на кінець 2024 року ТзОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» перебуває у фазі операційного відновлення на тлі помірного скорочення ресурсного потенціалу. Ключовим викликом для підприємства залишається досягнення точки беззбитковості та відновлення позитивної рентабельності активів у середньостроковій перспективі.

2.2. Аналіз показників наявності, руху, технічного стану основних засобів підприємства

На початковому етапі аналізу вивчимо динаміку зміни показників вартості основних засобів даного підприємства за тривалий період 2016-2024 рр. (рис. 2.1).

Протягом досліджуваного періоду спостерігається стійка тенденція до скорочення первісної вартості основних засобів, яка зменшилася з 39333 тис. грн у 2020 році до 16345 тис. грн у 2024 році. Найбільш суттєве вибуття активів зафіксовано у 2023 році, коли показник знизився на 50,8% порівняно з попереднім роком. Аналогічна дегресивна динаміка характерна і для залишкової вартості, обсяг якої скоротився з 57890 тис. грн у 2020 році до 23899 тис. грн у 2024 році, що свідчить про значне звуження матеріально-технічного базису підприємства.

Сума накопиченого зносу основних засобів продемонструвала нелінійну динаміку – після поступового зниження з 18557 тис. грн (2020 р.) до 5854 тис. грн (2023 р.), у 2024 році відбулося зростання обсягу зносу до 7554 тис. грн.

Показник інтенсивності фізичного та морального старіння активів протягом 2020–2022 років мав тенденцію до зниження (з 47,2% до 35,4%), проте протягом 2023–2024 років зафіксовано його стрімке зростання. Станом на

кінець 2024 року коефіцієнт зносу досяг позначки 46,2%, що майже відповідає рівню базового 2020 року.

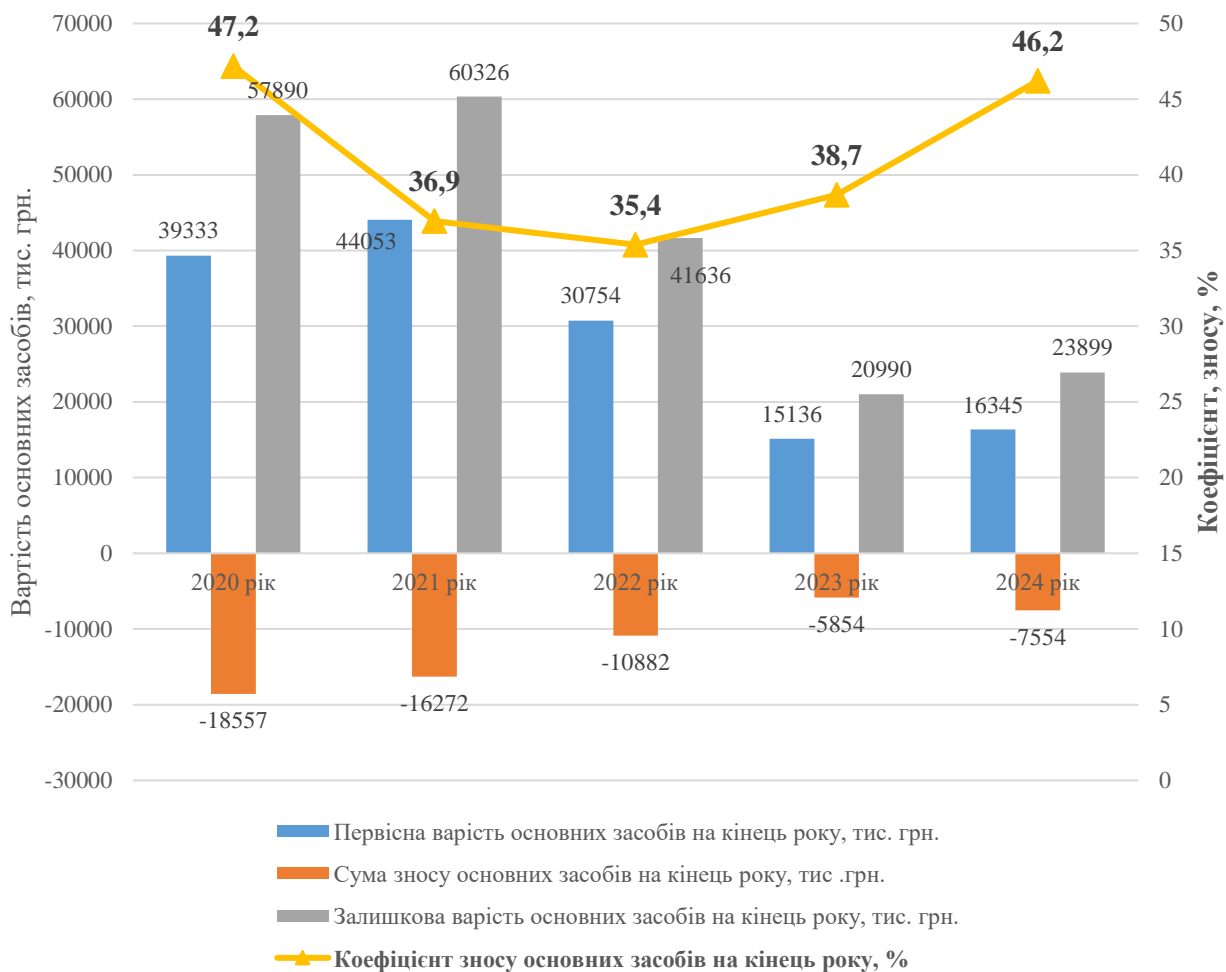

Рис. 2.1. Динаміка зміни вартості основних засобів ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» та їх зносу за 2020-2024 рр. (побудовано автором)

Висхідна траєкторія коефіцієнта зносу в останні два роки свідчить про сповільнення темпів оновлення матеріальних активів та переважання процесів старіння над процесами модернізації. Різке скорочення первісної вартості у 2023 році при одночасному зростанні зносу у 2024 році вказує на ймовірне відчуження найбільш ліквідних або нових одиниць основних засобів, що негативно впливає на загальний технічний потенціал товариства.

Аналіз засвідчив, що ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» перебуває в умовах значного скорочення майнового потенціалу. Поточний стан основних засобів характеризується середнім рівнем зношеності (46,2%), що за умови відсутності

капітальних інвестицій у найближчі періоди може призвести до технологічного відставання та зростання витрат на підтримання активів у робочому стані.

На наступному етапі розглянуто зміну показників наявності, руху і структури основних засобів даного підприємства у 2022-2024 роках (табл. 2.2-2.4).

Таблиця 2.2. Наявність, рух та структура основних засобів у 2022 році

Елементи основних фондів	Вартість на початок року		Надійшло за рік		Вибуло за рік		Вартість на кінець року	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1. Земля та будівлі	420	1,0	0	0,0	0	0,0	420	1,4
2. Машини та обладнання	1013	2,3	82	1,7	0	0,0	1095	3,6
3. Транспортні засоби	42351	96,1	4754	98,3	18132	100,0	28973	94,2
4. Інструменти, прилади та інші основні засоби	232	0,5	0	0,0	0	0,0	232	0,8
5. Незавершені капітальні інвестиції	37,3	0,1	0	0,0	3,4	0,0	33,9	0,1
Всього фондів в тому числі:	44053,3	100,0	4 836	100,0	18135,4	100,0	30753,9	100,0
- активна частина (п2+п3+п4+п5)	43633,3	99,0	4836	100,0	18135,4	100,0	30333,9	98,6
- пасивна частина (п1)	420	1,0	0	0,0	0	0,0	420	1,4

Примітка. Побудовано автором.

Протягом 2022 року на підприємстві спостерігалися інтенсивні процеси реструктуризації технічної бази, про що свідчить перевищення обсягів вибуття основних засобів над їх надходженням. Загальна вартість основних фондів на кінець року скоротилася з 44053,3 тис. грн до 30753,9 тис. грн, що становить від'ємну динаміку у розмірі приблизно 30,2%.

Протягом звітної періоду було введено в експлуатацію нових активів на суму 4836 тис. грн, водночас обсяг списаних або реалізованих фондів склав 18135,4 тис. грн. Ключовим елементом матеріально-технічної бази залишаються транспортні засоби, питома вага яких у структурі фондів на кінець року склала 94,2% (28973 тис. грн).

У 2022 році ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» провело значне скорочення свого транспортного парку, зберігши при цьому високу мобільність активів, де понад 98% фондів безпосередньо задіяні у господарському процесі.

Далі проведено аналіз стану, інтенсивності руху та структурних трансформацій основних засобів ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» за звітний 2023 рік (табл. 2.3).

Таблиця 2.3. Наявність, рух та структура основних засобів у 2023 році

Елементи основних фондів	Вартість на початок року		Надійшло за рік		Вибуло за рік		Вартість на кінець року	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1. Земля та будівлі	420	1,4	0	0,0	0	0,0	420	2,8
2. Машини та обладнання	1095	3,6	5241	91,2	0	0,0	6336	41,9
3. Транспортні засоби	28973	94,2	0	0,0	21366	100,0	7607	50,3
4. Інструменти, прилади та інші основні засоби	232	0,8	3	0,1	0	0,0	235	1,6
5. Незавершені капітальні інвестиції	33,9	0,1	504,5	8,8	0	0,0	538,4	3,6
Всього фондів	30753,9	100,0	5748,5	100,0	21366	100,0	15136,4	100,0
в тому числі:								
- активна частина (п2+п3+п4+п5)	30333,9	98,6	5748,5	100,0	21366	100,0	14716,4	97,2
- пасивна частина (п1)	420	1,4	0	0,0	0	0,0	420	2,8

Примітка. Побудовано автором.

Протягом 2023 року на підприємстві відбулося суттєве скорочення матеріально-технічної бази, при якому вартість фондів на кінець року зменшилася з 30753,9 тис. грн до 15136,4 тис. грн, що становить падіння на 50,8%. Сукупна вартість активів, що надійшли у звітному періоді, склала 5748,5 тис. грн, тоді як обсяг вибуття основних засобів був у 3,7 раза більшим і досяг 21366 тис. грн.

У 2023 році відбулася масштабне вибуття транспортного парку; через вибуття активів цієї групи на суму 21366 тис. грн (що склало 100% від загального вибуття по підприємству), їхня частка в структурі впала з 94,2% до 50,3%. Категорія машини та обладнання стала ключовим вектором

інвестування, прийнявши 5241 тис. грн нових надходжень (91,2% від загального обсягу інвестицій), що дозволило збільшити її питому вагу в структурі з 3,6% до 41,9%. Вартість групи «Земля та будівлі» залишалася незмінною (420 тис. грн), проте її відносна частка подвоїлася до 2,8% внаслідок загального зменшення валюти балансу основних засобів.

На основі систематизації даних за 2024 рік проведено науковий аналіз наявності, інтенсивності руху та структури основних фондів ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» (табл. 2.4).

Таблиця 2.4. Наявність, рух та структура основних засобів у 2024 році

Елементи основних фондів	Вартість на початок року		Надійшло за рік		Вибуло за рік		Вартість на кінець року	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1. Земля та будівлі	420	2,8	0,0	0,0	0	0,0	420	2,6
2. Машини та обладнання	6336	41,9	229	15,6	0	0,0	6565	40,2
3. Транспортні засоби	7607	50,3	1237	84,4	0	0,0	8844	54,1
4. Інструменти, прилади та інші основні засоби	235	1,6	0	0,0	0	0,0	235	1,4
5. Незавершені капітальні інвестиції	538,4	3,6		0,0	257,4	100,0	281	1,7
Всього фондів в тому числі:	15136,4	100,0	1466	100,0	257,4	100,0	16345	100,0
- активна частина (п2+п3+п3+п4+п5)	14716,4	97,2	1466	100,0	257,4	100,0	15925	97,4
- пасивна частина (п1)	420	2,8	0	0,0	0	0,0	420	2,6

Примітка. Побудовано автором.

Протягом 2024 року спостерігалось помірне зростання сукупної вартості основних фондів підприємства з 15136,4 тис. грн до 16345 тис. грн, що свідчить про стабілізацію майнового стану після суттєвого скорочення у попередні періоди.

Обсяг інвестицій у необоротні активи протягом звітнього року склав 1466 тис. грн, при цьому весь обсяг надходжень був спрямований на оновлення активної частини фондів. У 2024 році зафіксовано припинення вибуття

введених в експлуатацію основних засобів, водночас відбулося списання незавершених капітальних інвестицій на суму 257,4 тис. грн, що свідчить про завершення певних етапів модернізації.

Підприємство характеризується надзвичайно високою концентрацією капіталу в активних засобах (машини, транспорт, обладнання), частка яких на кінець 2024 року зростає до 97,4% (15925 тис. грн). Питома вага пасивних необоротних активів є мінімальною і складає лише 2,6%, що відображає високу мобільність капіталу товариства.

Надалі проведено детальніший наочний аналіз зміни первісної вартості основних засобів за 2020-2024 рр. (рис. 2.2)

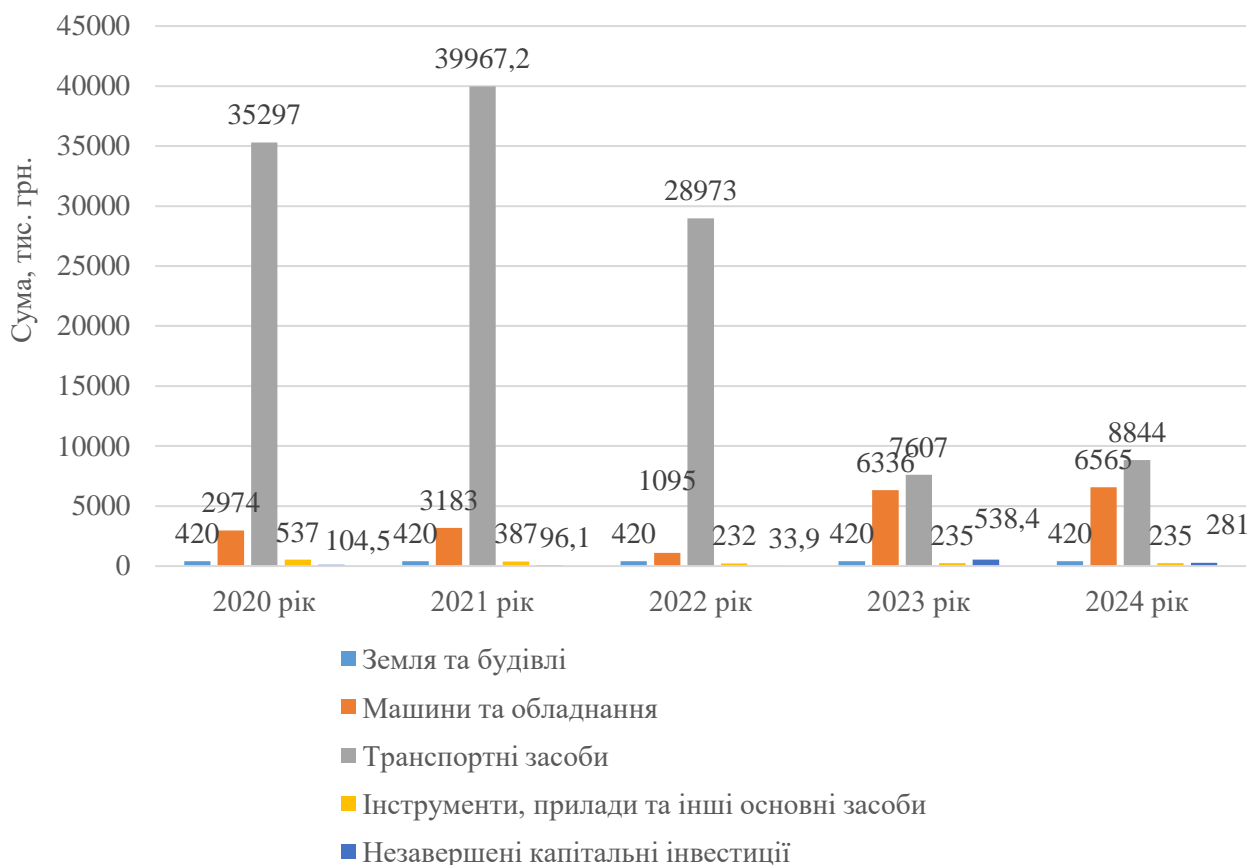

Рис. 2.2. Зміна первісної вартості основних засобів ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» за групами у 2020-2024рр. (побудовано автором)

Протягом 2020–2021 років вартість технічного парку машин та обладнання варіювалася в межах 2 974–3 183 тис. грн. У 2022 році спостерігалось різке

скорочення вартості до 1 095 тис. грн, після чого розпочався етап інтенсивного відновлення: у 2023 році показник зріс до 6 336 тис. грн, а у 2024 році досяг позначки 6 565 тис. грн.

Категорія транспортних засобів зазнала найбільш масштабних вартісних коливань, досягнувши пікового значення у 2021 році на рівні 39 967,2 тис. грн. Після поступового зниження до 28 973 тис. грн у 2022 році, зафіксовано різке скорочення до 7 607 тис. грн у 2023 році з подальшою тенденцією до відновлення у 2024 році до рівня 8 844 тис. грн.

Подальший аналіз передбачав наочне вивчення зміни структури основних засобів (рис. 2.3).

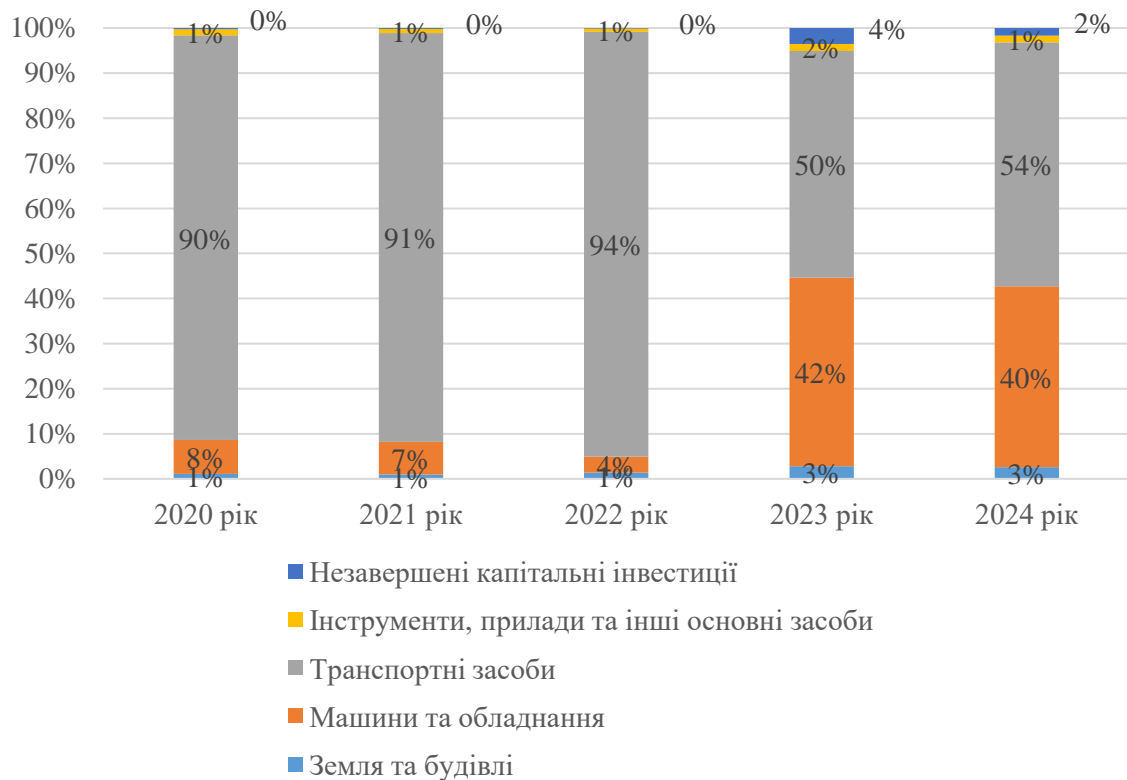

Рис. 2.3. Зміна структури основних засобів ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» за 2020-2024 рр. (побудовано автором)

Протягом усього досліджуваного періоду в структурі основних засобів підприємства переважала активна частина, зокрема транспортні засоби, питома вага яких коливалася в межах від 50% до 94%. Період 2020–2022 років характеризувався моноструктурною моделлю, де транспортні засоби займали

домінуючу позицію (від 90% до 94%), що вказувало на вузьку спеціалізацію виробничих потужностей. Після досягнення максимальної частки у 2022 році, у 2023 році спостерігалось різке зниження питомої ваги цієї групи до 50%, з подальшим помірним зростанням до 54% у 2024 році.

Для подальшого проведення детальнішого аналізу руху і технічного стану основних засобів підприємства у 2020-2024 роках проведено розрахунок відповідних показників, які представлено на рисунку 2.5.

Таблиця 2.5. Аналіз технічного стану та руху основних засобів
у 2020-2024 роках

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абс. відх. 2024 до 2023	Абс. відх. 2024 до 2020
1. Вартість основних засобів на початок періоду, тис. грн.	34282	39332,5	44053	30753,9	15136,4	-15617,5	-19145,6
2. Вартість введених основних засобів, тис.грн.	1871	1798	4836	5748,5	1466	-4282,5	-405
3. Вартість вибулих основних засобів, тис.грн.	432	964	18135	21366	257,4	-21108,6	-174,6
4. Вартість основних засобів на кінець періоду, тис.грн.	35721	40167	30754	15136,4	16345	1208,6	-19376
5. Сума зносу основних фондів, тис.грн.	-18557	-16272,2	-10882	-5853,7	-7553,7	-1700	11003,3
6. Коефіцієнт оновлення (п2/п4)	0,05	0,04	0,16	0,38	0,09	-0,29	0,04
7. Коефіцієнт вибуття (п3/п1)	0,01	0,02	0,41	0,695	0,02	-0,68	0,00
8. Коефіцієнт приросту ((п2 - п3) / п1)	0,042	0,021	-0,302	-0,508	0,080	0,59	0,04
9. Коефіцієнт зносу (п5/п4)	-0,52	-0,41	-0,35	-0,39	-0,46	-0,08	0,06
10. Коефіцієнт придатності ((п4-п5)/п4)	1,52	1,41	1,35	1,39	1,46	0,08	-0,06

Примітка. Побудовано автором.

Протягом досліджуваного періоду показник вартості нововведених основних засобів демонстрував значну нестабільність, досягнувши пікового значення у 2023 році (5748,5 тис. грн), що забезпечило максимальний коефіцієнт оновлення на рівні 0,38. Найбільш інтенсивне скорочення технічного парку зафіксовано у 2022–2023 роках, коли вартість вибулих активів склала 18135 тис. грн та 21366 тис. грн відповідно, що зумовило критичне зростання коефіцієнта вибуття до 0,695 у 2023 році. Коефіцієнт приросту активів набув від'ємних значень у 2022 році (-0,302) та 2023 році (-0,508), проте у 2024 році відбулася стабілізація ситуації з виходом показника у позитивну площину (0,080).

У порівнянні з 2023 роком, у 2024 році спостерігалось суттєве уповільнення темпів оновлення (коефіцієнт знизився на 0,29), проте одночасно зафіксовано різке скорочення вибуття активів (коефіцієнт зменшився на 0,68).

Аналіз підтверджує, що після фази масштабної реструктуризації та вибуття застарілих фондів у 2022–2023 роках, у 2024 році ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» перейшло до стадії поступового відновлення та покращення технічного стану активів, про що свідчить зростання коефіцієнтів приросту та придатності.

На наступному етапі аналізу вивчено забезпеченість ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» основними засобами (рис. 2.4). Для цього розраховано ряд узагальнюючих показників: фондоозброєність, технічна озброєність та енергоозброєність. Протягом 2020–2023 років спостерігалось стабільне зростання показника фондоозброєності з 575,1 тис. грн/особу до пікового значення 819,5 тис. грн/особу. У 2024 році зафіксовано різке зниження рівня фондоозброєності до \$425,4\$ тис. грн/особу, що становить падіння на \$48,1\%\$ відносно попереднього року.

Показник технічної озброєності продемонстрував стрімке зростання у 2022–2023 роках, досягнувши максимуму у 804,5 тис. грн/особу. Високий рівень технічної озброєності у 2023 році (коли вона майже зрівнялася з загальною фондоозброєністю) підтверджує стратегічну орієнтацію підприємства на активну частину основних засобів.

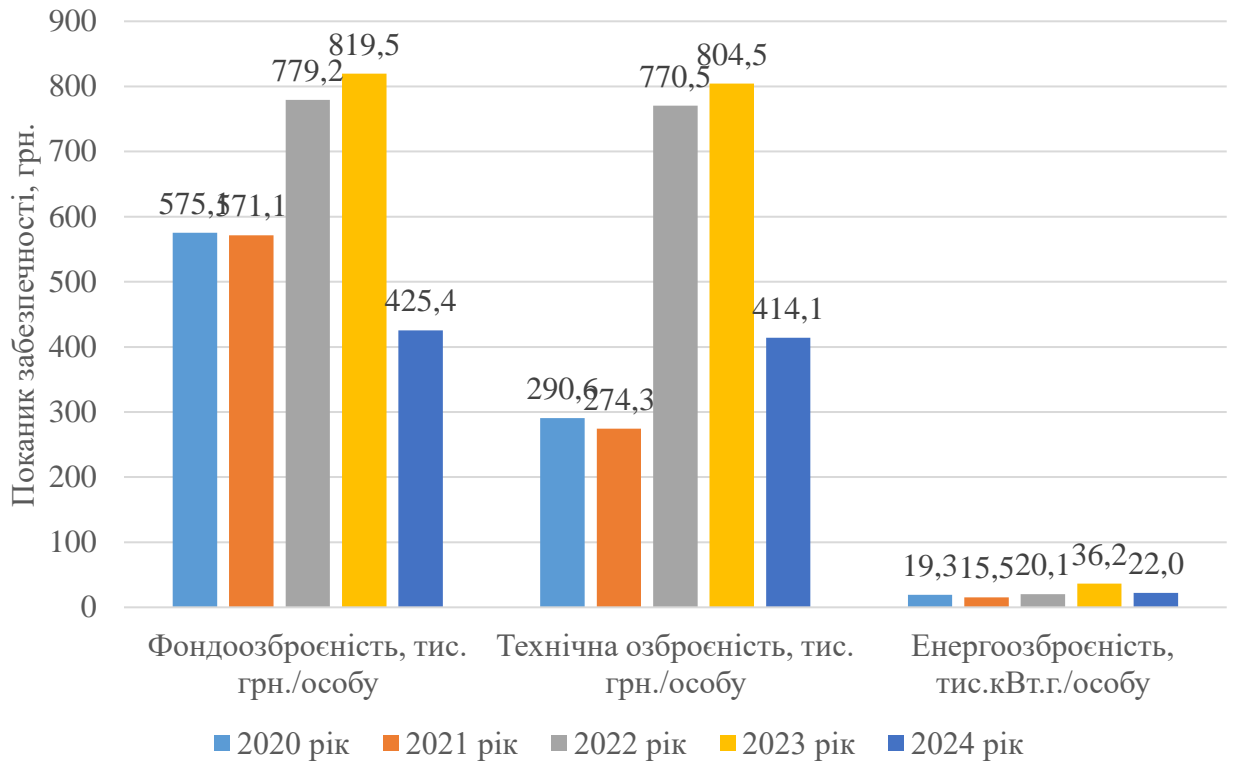

Рис 2.4. Порівняння зміни показників забезпеченості ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» основними засобами за 2020-2024 рр. (побудовано автором)

У 2024 році технічна озброєність скоротилася до 414,1 тис. грн/особу, що відображає загальну тенденцію зменшення капіталомісткості робочих місць на підприємстві.

На відміну від вартісних індикаторів, енергоозброєність демонструвала відносну стабільність у 2020–2022 роках (в межах 15,5–20,1 тис. кВт.год/особу). Найвищий рівень енергоозброєності зафіксовано у 2023 році - 36,2 тис. кВт.год/особу. У 2024 році показник знизився до 22,0 тис. кВт.год/особу, що, попри падіння, все ще перевищує базовий рівень 2020 року на 14%.

Отже, 2023 рік став періодом найвищої забезпеченості персоналу технічними та енергетичними ресурсами. Проте у 2024 році відбулася суттєва деінтенсифікація використання капіталу в розрахунку на одного працівника, що вказує на зміну операційної моделі підприємства та зниження рівня технічної оснащеності праці до показників нижче рівня 2020 року.

2.3. Оцінка впливу факторів на ефективність використання основних засобів підприємства

Основні засоби становлять домінуючу частку в структурі основного капіталу суб'єкта господарювання, визначаючи його виробничу потужність та технічний потенціал. Кількісні параметри, вартісна оцінка та рівень технологічної досконалості необоротних активів безпосередньо детермінують деривативи фінансово-господарської діяльності, включаючи обсяги реалізації, собівартість операцій, показники прибутковості та загальну фінансову стійкість підприємства.

Ефективність експлуатації основних засобів є похідною від реалізації прогресивної інвестиційно-технологічної політики у сфері оптимізації структури капіталу, а також від рівня організації виробничих процесів. Забезпечення управлінського персоналу верифікованою інформацією щодо продуктивності використання засобів праці є необхідною умовою для прийняття стратегічних рішень у певному часовому інтервалі.

Комплексна оцінка результативності використання активів здійснюється за допомогою системи узагальнюючих показників, що базуються на зіставленні фінансових результатів із середньорічною вартістю фондів.

Ключовим індикатором є фондорентабельність, що відображає рівень генерування чистого прибутку на кожну грошову одиницю інвестованого капіталу. Фондовіддача характеризує інтенсивність використання ресурсів через відношення чистого доходу від реалізації до середньорічної вартості необоротних активів. Фондомісткість, як обернений до фондівіддачі показник, дозволяє проаналізувати капіталомісткість виробництва одиниці продукції чи послуг. Показник питомих капітальних вкладень використовується для вимірювання ефективності інвестиційних процесів у контексті забезпечення приросту вартості вироблених робіт чи наданих послуг.

Надалі проведено аналіз ефективності використання основних засобів нашого підприємства на основі даних, які представлені у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6. Вихідні дані та результати розрахунку показників ефективності використання основних засобів підприємства за 2022-2024 роки

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення		
				2023 від 2022	2024 від 2023	2024 від 2022
Обсяг продукції, робіт, послуг (ВП), тис.грн.	9 174	14 934	40 456	5760,48	25521,621	31282,1
Валовий прибуток від реалізації продукції, тис.грн.	-2 711	2 245	2 772	4955,6	526,9	5482,5
Середньорічна вартість, тис.грн.:						
- основних виробн. фондів (ОФ)	37404	22945	15741	-14458,45	-7204	-21663
- активної частини (ОФ ^а)	36984	22525	15321	-14458,45	-7204	-21663
- одиниці обладнання (Ц)	260	172	170	-88,5	-2	-90
Питома вага активної частини фондів (коефіцієнт) (У ^а)	0,989	0,982	0,973	-0,007	-0,009	-0,016
Фондорентабельність (R _ф), %	-7,25	9,78	17,61	17,03	7,83	24,86
Рентабельність продукції (R _в), %	-29,55	15,03	6,85	44,58	-8,18	36,40
Фондовіддача, грн.						
- основних фондів (Ф _{від})	0,25	0,65	2,57	0,41	1,92	2,33
- активної частини (Ф ^а _{від})	0,25	0,66	2,64	0,41	1,98	2,39
Фондомісткість						
- основних фондів (Ф _{від})	4,08	1,54	0,39	-2,54	-1,15	-3,69
- активної частини (Ф ^а _{від})	-13,80	10,22	5,68	24,02	-4,54	19,48
Середня кількість технологічного устаткування (К)	142	131	90	-11	-41	-52
Відпрацьовано за рік усім устаткуванням (Т), годин	322723,4	363590,5	177561	40867,1	-186029,5	-145162
В тому числі одиницею обладнання:						
- годин (Т _{од})	2272,7	2775,5	1972,9	502,8	-802,6	-299,8
- змін (ЗМ)	291	350	251	59	-99	-40
- днів (Д)	217	223	224	6	1	7
Коефіцієнт змінності роботи обладнання (К _з)	1,34	1,57	1,12	0,23	-0,45	-0,22
Середня протяжність зміни (П _з), год.	7,81	7,93	7,86	0,12	-0,07	0,05
Виріботок продукції на 1 маш-год (ЧВ), тис.грн.	0,028	0,041	0,228	0,013	0,187	0,200

Примітка. Побудовано автором.

Загалом дані таблиці показують, що рівень рентабельності основних засобів підприємства (або фондорентабельності) у 2024 році збільшився на 24,86% до 2022 року. Щоб визначити, як він змінився за рахунок фондівіддачі і рентабельності продукції, доцільно використати метод абсолютних різниць.

Визначимо зміну фондівіддачі за період 2022-2024 рр. за рахунок:

- фондівіддачі основних фондів:

$$\Delta R_{\Phi} = \Delta \Phi_{\text{В}} * R_{\text{В}}^{2022} = (2,57 - 0,25) * -29,55 = -68,7\%. \quad (2.1)$$

- рентабельність виробництва продукції:

$$\Delta R_{\text{Р}} = \Phi_{\text{В}}^{2024} * \Delta R_{\text{В}} = 2,57 * (6,85 - -29,55) = + 93,5\%. \quad (2.2)$$

Отже, негативний вплив на зміну фондорентабельності мало зниження фондівіддачі (на 2,33 грн., а розмір впливу становив -68,7%), але позитивним був вплив збільшення рентабельності продукції (на 36,4%, а розмір впливу становив +93,5%). Тобто відбулося загальне значне збільшення показника прибутковості використання основних фондів на 24,8% (з -7,25% до 17,61%).

Детальніші результати розрахунку впливу цих факторів за окремі роки аналізованого періоду представлено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7. Результати факторного аналізу впливу основних факторів на зміну фондорентабельності за 2022-2024 рр.

Зміна фондорентабельності за рахунок:	За окремі роки		За період 2022-2024 рр.
	2023р. до 2022р.	2024р. до 2023р.	
- фондівіддачі основних фондів	-12,00	28,85	-68,7
- рентабельності виробництва продукції	29,02	-21,02	93,5
Всього	17,03	7,82	24,8

Примітка. Побудовано автором.

На наступному етапі проведемо розрахунок впливу основних факторів на зміну фондівіддачі основних засобів підприємства.

Факторами першого рівня, які впливають на фондівддачу основних виробничих засобів, є зміна долі активної частини фондів у загальній їх сумі, а також зміна фондівддачі активної частини засобів:

$$\Phi_{\phi} = Y^a \times \Phi_{\phi}^a. \quad (2.3)$$

За даними таблиці 2.6 розрахуємо вплив факторів методом абсолютних різниць в цілому за період 2022-2024 рр.:

$$\Delta \Phi_{\phi Y} = (Y_{\phi}^{2024} - Y_{\phi}^{2022}) * \Phi_{\phi \text{Від}}^{2022} = (0,973 - 0,989) * 0,25 = -0,004 \text{ грн.} \quad (2.4)$$

$$\Delta \Phi_{\phi \Phi} = (\Phi_{\phi \text{Від}}^{2024} - \Phi_{\phi \text{Від}}^{2022}) Y_{\phi}^{2024} = (2,64 - 0,25) * 0,973 = +2,33 \text{ грн.} \quad (2.5)$$

Всього зміна фондівддачі: $-0,004 + 2,33 = +2,32$ грн.

Отже, у загальному зростанні фондівддачі основних засобів за період 2022-2024 рр. на 2,32 грн. акумульовано незначний позитивний вплив зміни питомої ваги активної частини основних засобів (у розмірі 0,004 грн.) та значно більший позитивний вплив зміни фондівддачі активної частини засобів (у розмірі +2,33 грн.), що загалом і призвело до загального зростання даного показника. Детальніші результати розрахунку впливу цих факторів на зміну фондівддачі за окремі роки аналізованого періоду представлено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8. Результати факторного аналізу впливу основних факторів на зміну фондівддачі за 2022-2024 рр., грн.

Зміна фондівддачі за рахунок:	За окремі роки		За період 2022-2024 рр.
	2023р. до 2022р.	2024р. до 2023р.	
- зміна долі активної частини	0,00	-0,01	-0,004
- зміна фондівддачі активної частини основних фондів	0,40	1,93	2,33
Всього	0,40	1,92	2,32

Примітка. Побудовано автором.

На завершальному етапі аналізу проведемо оцінку впливу факторів на зміну фондівдачі активної частини фондів (технологічного обладнання), зокрема зміни його структури, часу роботи і середньогодинного виробітку.

Детальніше формула та порядок розрахунку впливу цих акторів з використанням методу абсолютних різниць представлено у Додатку Б.

У таблиці 2.9 представлено результати розрахунку впливу цих факторів за період 2022-2024 рр.

Таблиця 2.9. Результати факторного аналізу впливу основних факторів на зміну фондівдачі активної частини основних засобів за 2022-2024 рр., грн.

Показники фондівдачі активної частини	За окремі роки		За період 2022-2024 рр.
	2023р. до 2022р.	2024р. до 2023р.	
Ф базовий рік	0,25	0,66	0,91
Фум1	0,37	0,67	1,04
Фум2	0,38	0,67	1,05
Фум3	0,45	0,48	0,93
Фум4	0,45	0,48	0,93
Ф звітний рік	0,66	2,64	3,30
Зміна фондівдачі активної частини за рахунок:			
– структури обладнання (Фум1 - Ф баз рік):	0,12	0,01	0,13
– цілоденних простоїв (Фум2 - Фум1):	0,01	0	0,01
– коефіцієнта змінності (Фум3 - Фум2):	0,07	-0,19	-0,12
– внутрішньозмінних (Фум4 - Фум3):	0,00	0,00	0,00
– середньогодинного виробітку (Фзвіт рік - Фум4):	0,21	2,16	2,37
Загальний вплив:	0,41	1,98	2,39

Примітка. Побудовано автором.

Щоб взнати, як ці фактори впливали на рівень фондівдачі Φ_B , отримані результати потрібно помножити на фактичну питому вагу активної частини фондів в загальній сумі основних фондів:

Отже, проведені розрахунки впливу факторів показують, що загальне збільшення фондівдачі активної частини основних засобів за період 2022-2024 рр. на 2,39 грн. стало наслідком переважання позитивного впливу зміни зміни середньогодинного виробітку (+2,37 грн), що перевищили незначний позитивний вплив від зміни коефіцієнта змінності роботи обладнання (-0,12), тоді як інші фактори мали позитивний вплив – структура обладнання (+0,13 грн), цілоденні (+0,01 грн.) та внутрішньозмінні (+0,00 грн.) простої обладнання.

Тому надалі для даного підприємства головним завданням для забезпечення ефективного використання основних фондів має стати забезпечення продуктивного використання наявних основних засобів та відсутність зменшення суми основних засобів.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

3.1. Основні заходи підвищення ефективності використання основних засобів на підприємствах

Ефективне використання основних засобів є одним із ключових чинників забезпечення конкурентоспроможності та стійкого розвитку підприємства. В умовах інтенсивного технічного прогресу, зростання вартості ресурсів та високих вимог до якості продукції особливо важливо раціонально організувати процес експлуатації та оновлення виробничих фондів. Основні засоби формують матеріально-технічну базу підприємства, визначають його виробничі можливості та безпосередньо впливають на рівень продуктивності праці, собівартість продукції і фінансові результати діяльності.

За цих умов пошук шляхів підвищення ефективності використання основних засобів набуває стратегічного значення. Комплексне врахування технічних, організаційних, економічних, соціальних та управлінських чинників дозволяє не лише забезпечити стабільне функціонування обладнання, але й реалізувати потенціал модернізації, оптимізації та інноваційного розвитку. Розгляд основних напрямів удосконалення використання виробничих фондів дає змогу окреслити пріоритети розвитку підприємства, підвищити його гнучкість, рентабельність і конкурентоспроможність.

Групування заходів підвищення ефективності використання основних засобів (рис.1.1) є важливим завданням для будь-якого підприємства, оскільки саме від рівня їхньої продуктивності залежить обсяг виробництва, собівартість продукції, конкурентоспроможність і фінансові результати діяльності. Досягнення високої ефективності можливе завдяки впровадженню комплексу технічних, організаційних, економічних і управлінських заходів.

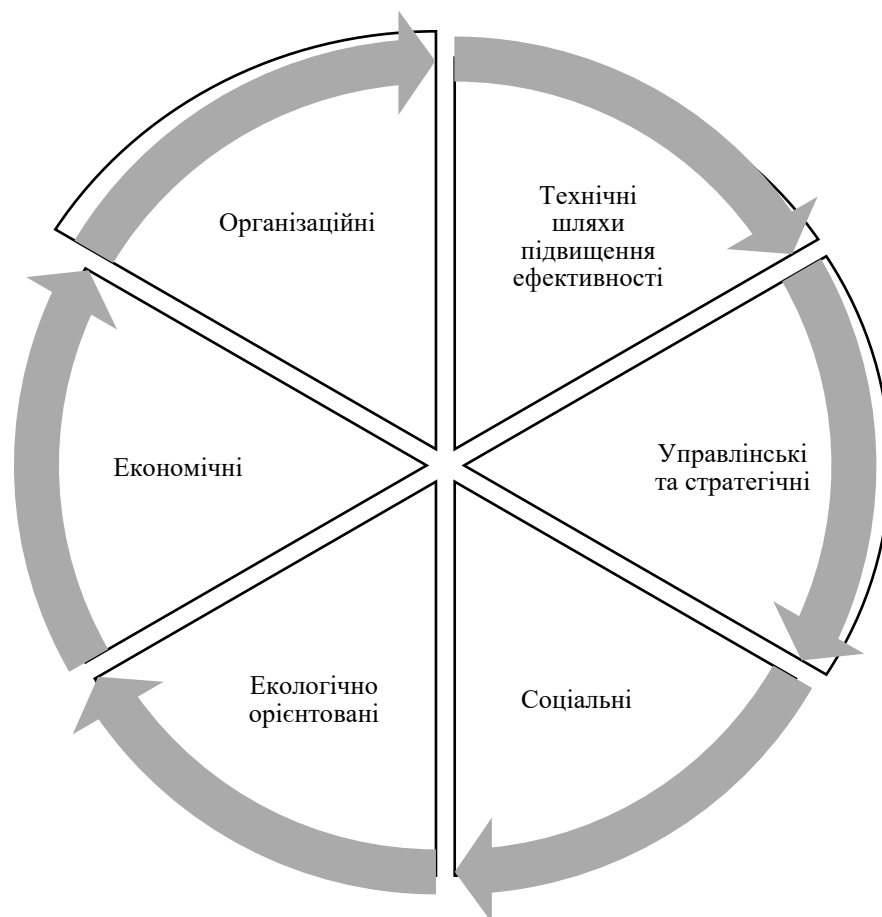

Рис. 3.1. Групування заходів підвищення ефективності використання основних засобів (побудовано автором за джерелами [3, 8, 12])

Технічні заходи підвищення ефективності використання основних засобів спрямовані на удосконалення матеріально-технічної бази підприємства, забезпечення її надійності, продуктивності та відповідності сучасним технологічним вимогам. Вони передбачають модернізацію обладнання, впровадження інноваційних технологій та підвищення технічного рівня виробничого процесу.

Одним із ключових напрямів є оновлення та модернізація основних засобів, що включає заміну фізично зношених і морально застарілих машин на більш продуктивні та енергозберігаючі аналоги. Такий підхід дає змогу підвищити швидкість виробництва, зменшити частоту поломок і простоїв, а також підвищити якість готової продукції.

«Важливим заходом є автоматизація та цифровізація виробничих процесів. Використання комп'ютеризованих систем управління, датчиків контролю стану обладнання, технологій «розумного виробництва» та індустрії 4.0 дозволяє оптимізувати навантаження на обладнання, прогнозувати відмови та планувати ремонтні роботи на основі фактичного стану техніки» [17].

Значну роль відіграє впровадження системи прогнозного та своєчасного технічного обслуговування. Регулярні планові огляди, діагностика та профілактика несправностей сприяють продовженню строку служби основних засобів і знижують витрати на капітальні ремонти. Раціональна система обслуговування зменшує кількість аварійних простоїв і забезпечує стабільне функціонування обладнання.

Не менш важливим заходом є підвищення технічної оснащеності виробництва, що передбачає застосування сучасних матеріалів, інструментів, резервного обладнання та технологічних пристроїв. Це сприяє оптимізації виробничих операцій, підвищенню точності та продуктивності технологічних процесів.

Організаційні заходи підвищення ефективності використання основних засобів передбачають удосконалення системи управління виробництвом, оптимізацію трудових процесів та раціональну організацію експлуатації обладнання. Вони спрямовані на забезпечення безперервності роботи підприємства, зменшення простоїв, поліпшення координації між підрозділами та формування оптимального виробничого режиму.

Одним із важливих напрямів є раціональне планування виробничих процесів, що включає оптимізацію завантаження машин і устаткування, забезпечення рівномірності виробничого ритму та зменшення простоїв, пов'язаних із відсутністю матеріалів або неузгодженістю дій підрозділів.

Важливу роль відіграє удосконалення системи технічної експлуатації, яке передбачає чітке планування ремонтів, визначення графіків технічного обслуговування, контролювання технічного стану й оперативне реагування на

можливі поломки. Такий підхід дає змогу мінімізувати незаплановані зупинки обладнання.

Значний ефект забезпечує раціональна організація робочих місць, що включає оптимальне розташування обладнання, засобів праці та матеріалів, створення зручних умов для виконання операцій. Це сприяє скороченню часу виробничих циклів і підвищенню продуктивності праці.

«До організаційних заходів належить також підвищення кваліфікації персоналу, оскільки продуктивність обладнання значною мірою залежить від компетентності працівників, які його обслуговують» [4]. Навчання, інструктажі та адаптація до нових технологій підвищують якість експлуатації основних засобів.

Раціоналізація виробництва доповнюється застосуванням сучасних методів управління, таких як логістичне планування, виробниче нормування, стандартизація процесів і впровадження систем якості. Вони забезпечують належний контроль, чітку регламентацію операцій і підвищення загальної ефективності діяльності підприємства.

Економічні заходи підвищення ефективності використання основних засобів спрямовані на формування оптимальної системи фінансування, стимулювання оновлення та раціонального використання виробничих фондів, а також забезпечення економічної зацікавленості підприємства та працівників у досягненні високих результатів. Вони охоплюють комплекс заходів, пов'язаних із плануванням інвестицій, управлінням витратами, амортизаційною політикою та економічним стимулюванням.

Одним із ключових напрямів є формування ефективної амортизаційної політики, що передбачає застосування оптимальних методів нарахування амортизації та створення амортизаційного фонду для фінансування оновлення основних засобів. Правильний вибір амортизаційних відрахувань забезпечує підприємству фінансові ресурси для модернізації та заміни обладнання.

Важливе значення має обґрунтоване інвестування у технічне переоснащення. Економічно доцільне спрямування капітальних вкладень на

оновлення та модернізацію устаткування сприяє підвищенню продуктивності праці, зниженню собівартості продукції та зростанню фінансової стійкості підприємства.

Суттєвим напрямом є оптимізація витрат, пов'язаних з експлуатацією основних засобів. Це включає енергозбереження, зниження витрат на ремонт, раціональне використання матеріалів і ресурсів, а також скорочення простоїв. Економія витрат без зниження якості виробництва сприяє збільшенню загальної рентабельності.

Ефективність використання основних засобів зростає завдяки застосуванню системи економічного стимулювання персоналу, яка мотивує працівників до дбайливого ставлення до обладнання, виконання норм технічного обслуговування та підвищення продуктивності роботи. Це можуть бути премії, надбавки або заохочення за якісну експлуатацію техніки.

Важливою складовою є підвищення рівня управлінського обліку та контролю, що забезпечує прозорість використання ресурсів, дозволяє виявляти неефективні ділянки та приймати економічно обґрунтовані рішення щодо реконструкції або заміни основних фондів.

Соціальні заходи відіграють важливу роль у забезпеченні ефективної експлуатації основних засобів, оскільки саме людина є основним суб'єктом, що управляє технікою, здійснює її обслуговування та відповідає за раціональне використання виробничих ресурсів. Від рівня підготовки персоналу, умов праці та мотивації значною мірою залежить продуктивність обладнання та мінімізація простоїв.

Одним із ключових напрямів є підвищення кваліфікації працівників, яке включає проведення навчання, тренінгів, інструктажів та курсів підвищення професійної майстерності. Кваліфікований персонал здатний ефективніше управляти сучасною технікою, швидше реагувати на технічні несправності та забезпечувати якісне технічне обслуговування.

Важливим соціальним чинником є створення безпечних та комфортних умов праці, що передбачає забезпечення працівників необхідними засобами

захисту, дотримання вимог охорони праці, оптимальний мікроклімат на робочих місцях і раціональну організацію робочого простору. Зменшення виробничого травматизму та втоми працівників сприяє стабільній роботі обладнання.

Суттєвим напрямом виступає мотивація персоналу, яка включає матеріальні стимули (преміювання, надбавки, доплати) та нематеріальні форми (визнання, кар'єрне зростання, залучення до управлінських рішень). Зацікавлений працівник дбайливіше ставиться до техніки, дотримується правил експлуатації та демонструє вищу дисципліну праці.

«До соціальних напрямів також належить удосконалення корпоративної культури та комунікацій на підприємстві. Налагоджена взаємодія між підрозділами, командна робота та відповідальна виробнича поведінка сприяють зменшенню кількості помилок, нерезультативних дій та простоїв обладнання» [9].

Важливим аспектом є підтримка здоров'я працівників, включаючи медичний супровід, профілактичні програми та забезпечення оптимального режиму праці й відпочинку. Фізично та психологічно здорові працівники працюють продуктивніше та допускають менше технічних помилок.

Управлінські та стратегічні шляхи відіграють ключову роль у забезпеченні довгострокового та системного підвищення ефективності використання основних засобів. Вони спрямовані на оптимізацію процесів управління активами, формування інвестиційних пріоритетів, підвищення прозорості прийняття рішень та стратегічне планування розвитку матеріально-технічної бази підприємства.

«Одним із важливих напрямів є впровадження сучасних систем управління активами, що базуються на міжнародних стандартах ISO 55000. Такі системи забезпечують комплексний контроль за життєвим циклом основних засобів – від придбання та експлуатації до модернізації й утилізації. Використання цифрових платформ, моніторингу стану техніки та аналітики дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення» [21].

Суттєве значення має стратегічне планування оновлення та модернізації основних засобів. Формування довгострокової інвестиційної програми, визначення пріоритетів фінансування, оцінювання ризиків і прогнозування майбутніх потреб забезпечують безперервність виробництва та зниження рівня морального і фізичного зношення обладнання.

Важливим управлінським інструментом є бюджетування та контроль витрат, пов'язаних з експлуатацією основних засобів. Це включає формування бюджетів на ремонт, технічне обслуговування, енергоспоживання та модернізацію. Ефективний фінансовий контроль допомагає уникати надмірних витрат і підвищує результативність інвестицій.

Стратегічного значення набуває управління ризиками, пов'язаними з експлуатацією основних засобів. Це передбачає аналіз можливих відмов, оцінку їх економічних наслідків, створення резервів, планування страхової політики та впровадження заходів для зменшення технічних і фінансових ризиків.

Екологічно орієнтовані шляхи підвищення ефективності використання основних засобів передбачають впровадження рішень, що забезпечують зменшення негативного впливу виробництва на довкілля, раціональне використання природних ресурсів та підвищення енергоефективності. У сучасних умовах екологізація діяльності підприємства стає важливим чинником його конкурентоспроможності та відповідності міжнародним стандартам сталого розвитку.

Одним із ключових напрямів є впровадження енергозберігаючих технологій, які знижують споживання електроенергії та палива виробничим обладнанням. Використання сучасних електродвигунів, автоматичних систем регулювання навантажень, енергоощадного освітлення та теплоутилізаційних пристроїв сприяє зменшенню експлуатаційних витрат і продовженню строку служби основних засобів.

«Важливе значення має перехід на екологічно чисті та безпечні технології виробництва, що мінімізують викиди шкідливих речовин, утворення відходів та ризику забруднення. Сюди належать впровадження замкнених циклів

водоспоживання, фільтраційних систем, екологічних мастил та технологій «зеленого виробництва» [25].

Суттєвим напрямом є оптимізація використання ресурсів, що передбачає раціональне використання сировини, води та енергії, застосування повторного використання матеріалів і впровадження системи переробки та утилізації відходів. Такі заходи не лише зменшують екологічний тиск на довкілля, але й сприяють економії ресурсів підприємства.

Екологічно орієнтовані шляхи включають застосування екологічного моніторингу та контролю за станом основних засобів, що дозволяє виявляти перевищення норм викидів, втрати енергії та технічні несправності, які можуть спричинити екологічні аварії. Це забезпечує більш безпечну експлуатацію обладнання та дозволяє оперативно реагувати на відхилення.

Важливою складовою є впровадження систем екологічного менеджменту, які формують екологічну політику підприємства, встановлюють правила поводження з ресурсами, визначають пріоритети модернізації та забезпечують відповідність міжнародним нормам сталого розвитку.

Окрему роль відіграє екологічна мотивація персоналу, що передбачає навчання технічно правильним і безпечним методам роботи, виховання відповідального ставлення до природних ресурсів та формування екологічної корпоративної культури.

На основі проведеного аналізу фінансово-господарської діяльності та стану матеріально-технічної бази ТзОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД», можна констатувати, що підприємство виходить із фази глибокої реструктуризації. Ключовими проблемами є високий рівень зносу активної частини (46,2%), від'ємна рентабельність активів у 2024 році та стрімке скорочення капіталомісткості робочих місць.

Нижче наведено заходи щодо підвищення ефективності використання основних засобів, систематизовані за функціональними напрямками (табл. 3.1).

Таблиця 3.1. Заходи щодо підвищення ефективності використання основних засобів на ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД»

Напрямок оптимізації	Зміст заходу	Очікуваний економічний ефект
Техніко-технологічний	Модернізація транспортного парку шляхом придбання вантажних автомобілів з вищим класом екологічності (Euro-6) та нижчими нормами витрат палива.	Зниження питомих операційних витрат на 1 км пробігу, зменшення витрат на поточні ремонти та технічне обслуговування.
Інноваційно-цифровий	Впровадження інтегрованої системи телематики та TMS (Transport Management System) для реального моніторингу навантаження осей, стилю водіння та оптимізації маршрутів.	Збільшення коефіцієнта змінного використання техніки, мінімізація «порожніх» пробігів, підвищення фондovіддачі активної частини.
Управлінський (експлуатаційний)	Перехід до стратегії превентивного технічного обслуговування на базі власної ремонтної бази замість стратегії «ремонт за фактом поломки».	Зниження коефіцієнта зносу основних засобів у довгостроковій перспективі, недопущення тривалих простоїв техніки.
Економіко-фінансовий	Диверсифікація джерел фінансування оновлення ОЗ через механізми фінансового лізингу, що дозволить оновити парк без вилучення значних обсягів оборотного капіталу.	Покращення показників ліквідності, зростання фондоозброєності персоналу без критичного навантаження на бюджет підприємства.
Маркетингово-логістичний	Розширення портфеля замовлень у сегменті спеціальних перевезень для нівелювання сезонних коливань попиту та забезпечення рівномірного завантаження ОЗ протягом року.	Зростання чистого доходу та вихід на позитивну рентабельність продажів (вище 0%), оптимізація фондомісткості.
Організаційний	Проведення повної інвентаризації та реалізація (списання) морально застарілих активів, що не задіяні у виробничому процесі (зокрема залишків інструментів та приладів).	Звільнення капіталу, зниження податкового навантаження (у разі податку на майно) та витрат на зберігання неліквідів.

Примітка. Побудовано автором.

Враховуючи результати аналізу, на підприємстві спостерігається падіння фондоозброєності на 48,1% у 2024 році та від'ємний чистий прибуток, першочерговим завданням є інтенсифікація використання наявної активної частини. Оскільки підприємство вже продемонструвало здатність знижувати операційні витрати на 1 грн продукції (з 2,50 до 1,14 грн), подальший резерв

росту криється у впровадженні IT-рішень для логістики, що корелює із заявленими КВЕД підприємства.

З огляду на високий рівень зносу транспортного парку (46,2%), необхідним є проведення селективної реновації рухомого складу шляхом придбання енергоефективних транспортних засобів з покращеними експлуатаційними характеристиками, що дозволить мінімізувати питомі витрати паливно-мастильних матеріалів та знизити собівартість логістичної одиниці.

Впровадження спеціалізованих систем телематики та інтегрованих платформ управління транспортом (TMS) забезпечить прецизійний моніторинг робочого циклу кожної одиниці обладнання в режимі реального часу, що сприятиме підвищенню коефіцієнта змінності та ліквідації нераціональних простоїв техніки.

Перехід від реактивної моделі обслуговування до стратегії превентивного сервісного супроводу на базі власної ремонтної бази дозволить подовжити життєвий цикл основних засобів, сповільнити темпи їхнього фізичного зносу та забезпечити стабільно високий коефіцієнт технічної готовності парку.

Проведення глибокої інвентаризації з подальшою дезінвестицією (реалізацією або списанням) морально застарілих та надлишкових активів, що не беруть участі у генеруванні доходу, дозволить вивільнити іммобілізований капітал та покращити показники фондівдачі за рахунок концентрації ресурсів на найбільш продуктивних групах ОЗ.

Використання інструментів фінансового лізингу як альтернативи прямому інвестуванню дозволить ТзОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» здійснювати модернізацію потужностей без критичного відтоку власних оборотних коштів, що особливо актуально в умовах зафіксованої у 2024 році від'ємної рентабельності активів.

Інтенсифікація використання потужностей через диверсифікацію послуг. Розширення присутності на ринку спеціальних та негабаритних перевезень забезпечить рівномірне завантаження активної частини основних засобів

протягом року, нівелюючи фактор сезонності та стимулюючи зростання фондорентабельності до цільових позитивних значень.

Запропоновані заходи дозволять підприємству подолати негативні тенденції 2022–2024 років, відновити капіталомісткість робочих місць та вийти на траєкторію сталого економічного зростання.

До управлінських заходів також належить удосконалення системи контролю та аудиту основних засобів, що включає регулярну інвентаризацію, переоцінку активів, аналіз технічного стану та визначення ефективності їх використання. Прозора система контролю дозволяє своєчасно виявляти недоліки, оптимізувати структуру фондів та приймати коригувальні рішення.

Важливою стратегічною складовою є розвиток інноваційної політики компанії, яка забезпечує впровадження сучасних технологій, автоматизованих систем управління, енергоефективних рішень і цифрової трансформації виробництва. Інновації сприяють підвищенню продуктивності обладнання та скороченню експлуатаційних витрат.

Отже, підвищення ефективності використання основних засобів можливе лише за умови інтеграції всіх зазначених напрямів у єдину систему управління. Комплексний підхід дозволяє не лише забезпечити високі технологічні, економічні та екологічні результати, але й підвищити конкурентоспроможність підприємства, створюючи передумови для його сталого розвитку.

3.2. Оцінка ефективності лізингу для оновлення основних транспортних засобів підприємства

ЯК показали результати попереднього дослідження ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» потребує суттєвого оновлення основних засобів, адже на теперішній час рівень зносу по підприємству становить 46,2%.

Капітальні вкладення в технічне переозброєння, модернізацію чи оновлення основних засобів для транспортних підприємств вважатимуться доцільними, якщо термін окупності проектів буде становити у межах 5 років.

Більшість спеціалізованих транспортних засобів, що використовуються на транспорті – це автобуси, вантажні або легкові автомобілі.

Для ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» важливо провести оновлення практично усіх видів транспортних засобів, які використовуються у сфері перевезень:

- автобуси;
- вантажні автомобілі;
- легкові автомобілі;
- автокрани;
- інші транспортні засоби.

Очікувана загальна потреба в оновленні основних засобів на підприємстві становить не менше 16 млн. грн, або у перерахунку на зарубіжну валюту (долари США) це становитиме орієнтовно 400 тис. ум. о.

Оновлення транспортних засобів дозволить суттєво зменшити рівень спрацювання основних засобів з 46% до 38%.

В теперішній час залучення додаткових банківських кредитів є дуже вартісним, адже ставки проектів за кредитами становлять більше 25%, а підприємства транспортної галузі в період війни не зможуть забезпечити належний рівень ефективності бізнесу, щоб вчасно розрахуватися за отримані кредити.

Як альтернативним варіантом залучення додаткових коштів під заставу отриманих основних засобів може стати використання такого економічного інструменту як лізинг.

Залучення до співпраці лізингової компанії для проведення технічного переозброєння транспортного підприємства на вигідних для них умовах і сприятиме прискоренню цього процесу. Тим більше, лізинг дасть можливість більшу частку прибутку спрямовувати на реалізацію пріоритетних напрямків

розвитку підприємства, що дозволить знизити фінансову залежність від зовнішніх джерел фінансування.

При цьому передбачається, що буде переважно застосовуватися фінансовий вид лізингу з наступною передачею прав власності на об'єкт лізингу орендарю після внесення всієї суми платежів. Загальною перевагою цієї форми купівлі транспортних засобів є можливість поступового, а не одноразового внесення платежів за нове обладнання.

В умовах прискореного розвитку транспортних підприємств це не вимагатиме одноразової мобілізації значних фінансових ресурсів, а дасть змогу забезпечити оперативне покриття його вартості за рахунок ефективного використання нового обладнання та активізації будівельної діяльності. До того ж передбачаються досить вигідні умови лізингу, але у зарубіжній валюті (табл. 3.2).

Таблиця 3.2. Умови лізингу обладнання для будівництва у зарубіжній валюті

Показника	Одиниця виміру	Значення
Попередня оплата	%	-
Процентна (річна) ставка	%	8
Податок на додану вартість (ПДВ)	%	20
Кількість платежів	-	16
Термін лізингу	Років	4
Кількість платежів на рік	-	4

Для проектного варіанту технічного оновлення транспортних засобів для вантажних перевезень графік і розміри платежів на суму вартості нового обладнання, переведено в умовні одиниці (на початок лізингу взято еквівалент 1 ум.од. = 40 грн.) представлений в таблиці 3.3.

Наведена схема хоч і забезпечує придбання обладнання за 561,6 тис. ум.од., однак ця сума виплачуватиметься протягом чотирьох років і повністю покриватиметься за рахунок додаткових прибутків від впровадження нових транспортних засобів. Тобто підприємство зможе розтягнути процес оплати о транспортні засоби на прийнятний для себе термін, який є більшим загального

терміну окупності нових капітальних вкладень, і вливати вивільнені внаслідок цього кошти в подальший розвиток бізнесу.

Розрахунок економічної ефективності лізингу проведено на основі порівняння прибутків та переплати за лізинговими платежами.

Таблиця 3.3. Графік і розміри лізингових платежів по обладнанню, тис. ум.од.

Номер платежу	Відшкодування основної суми	Сума на яку нараховують проценти	Проценти і виплати	ПДВ на лізинговий платіж	Загальний лізинговий платіж
1	25	400	8	6,6	39,6
2	25	375	7,50	6,5	39,0
3	25	350	7	6,4	38,4
4	25	325	6,5	6,3	37,8
5	25	300	6	6,2	37,2
6	25	275	5,5	6,1	36,6
7	25	250	5	6,0	36,0
8	25	225	4,5	5,9	35,4
9	25	200	4	5,8	34,8
10	25	175	3,5	5,7	34,2
11	25	150	3	5,6	33,6
12	25	125	2,5	5,5	33,0
13	25	100	2	5,4	32,4
14	25	75	1,5	5,3	31,8
15	25	50	1	5,2	31,2
16	25	25	0,5	5,1	30,6
Всього за 4 роки	400	-	68	93,6	561,6

Примітка. Побудовано автором.

Середньорічна очікувана сума прибутку підприємства – 3000 тис. грн.

Вартість транспортних засобів для отримання на умовах лізингу – 16 000 тис грн

Загальний лізинговий платіж = 561,6 тис ум.о. або 22464 тис грн.

Сума переоплати за лізингом = Загальний лізинговий платіж – Вартість транспортних засобів для отримання на умовах лізингу.

Сума переоплати за лізингом = 22464 – 16000 = 6464 (тис грн) або 161,6 (тис. ум.о.)

Термін окупності лізингу = Сума переоплати за лізингом / Середньорічна очікувана сума прибутку підприємства.

Термін окупності лізингу = 6464 / 3000 = 2,2 (роки)

Рентабельність використання лізингу = Середньорічна очікувана сума прибутку підприємства / Сума переоплати за лізингом * 100%.

Рентабельність використання лізингу = 3000 / 6464 * 100 = 46,4%.

Як бачимо з розрахунків, сума переоплати за лізингом становитиме 6464 тис грн (або 161,6 тис ум.од.), тоді як термін окупності додаткових лізингових платежів становитиме 2,2 роки, а загальна рентабельність використання лізингу – 46,4%.

Отже, проведені розрахунки та обґрунтування підтверджують економічну ефективність здійснення оновлення вантажних транспортних засобів для нашого підприємства шляхом використання інструменту лізингу.

ВИСНОВКИ

1. Поняття основних засобів та їх класифікація є ключовими елементами, що визначають зміст і структуру матеріально-технічної бази підприємства. Основні засоби становлять фундамент виробничої діяльності, забезпечуючи створення продукції, надання послуг і здійснення управлінських процесів упродовж тривалого періоду. Їхня багатофункціональність і тривала участь у виробничому циклі зумовлюють необхідність чіткого групування та систематизації.

Класифікація основних засобів дозволяє впорядкувати їх за функціональним призначенням, галузевою специфікою, видами, формою власності та ступенем використання. Така систематизація забезпечує можливість правильного обліку, планування відтворення, аналізу технічного стану та ефективності експлуатації кожної групи основних фондів. Завдяки класифікації підприємство може обґрунтовано визначати потреби в оновленні, оцінювати рівень зношення, порівнювати структуру активів з галузевими стандартами та формувати оптимальну амортизаційну політику.

2. Ефективність використання основних засобів формується під впливом широкого комплексу взаємопов'язаних факторів технічного, організаційного, економічного, соціального, природно-кліматичного та нормативно-правового характеру. Кожна група чинників має своє специфічне значення та визначає умови, в яких функціонує матеріально-технічна база підприємства. У сукупності ці фактори визначають рівень фондоддачі, продуктивність праці та економічні результати діяльності підприємства. Їхнє своєчасне врахування та ефективне управління створюють передумови для підвищення ефективності використання основних засобів, забезпечення технічного розвитку та зміцнення конкурентоспроможності підприємства в сучасних ринкових умовах.

3. Аналіз зарубіжного досвіду показує, що країни з розвиненими економіками застосовують комплексні, технологічно орієнтовані та стратегічні підходи до використання основних засобів, що забезпечує високу

продуктивність і довговічність виробничих активів. Незважаючи на відмінності у національних моделях, усі розглянуті країни (США, Німеччина, Японія, Скандинавські держави та Франція) демонструють низку спільних тенденцій, які довели свою ефективність у сучасних умовах. Ключовим напрямом розвитку є цифровізація управління основними засобами, що включає застосування сенсорних систем, автоматизованих програм контролю, штучного інтелекту та аналітики великих даних.

4. Аналіз основних економічних показників за 2020–2024 рр. виявив фазу операційного відновлення після глибокої депресії 2022 року. Незважаючи на стрімке зростання чистого доходу у 2024 році (на 173,7%), підприємство ще не досягло докризових масштабів діяльності (кумулятивне відхилення становить - 63,7%), а фінансовий результат характеризується нестабільністю та наявністю збитковості. капіталу в бік збільшення частки машин та обладнання (з 3,6% до 40,2%).

5. Аналіз структури основних засобів за 2020–2024 роки засвідчує перехід ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» від монофункціональної моделі (орієнтованої майже виключно на транспорт) до більш диверсифікованого розподілу капіталу між транспортними засобами та виробничим обладнанням. Така трансформація сприяє підвищенню технологічної стійкості підприємства та оптимізації його виробничих потужностей відповідно до поточних потреб ринку.

6. Виявлено суттєву деінтенсифікацію використання капіталу в розрахунку на одного працівника у 2024 році. Показник фондоозброєності скоротився майже вдвічі порівняно з 2023 роком (до 425,4 тис. грн/особу), що свідчить про зміну операційної моделі та зниження рівня технічної оснащеності праці нижче базових показників 2020 року. Результати розрахунків за 2022–2024 рр. демонструють позитивну динаміку показників ефективності: фондорентабельність зросла з -7,25% до 17,61%, а фондовіддача – з 0,25 грн до 2,57 грн. Факторний аналіз підтвердив, що ключовим рушієм зростання ефективності став позитивний вплив середньогодинного виробітку та рентабельності продукції.

7. У результаті аналізу шляхів підвищення ефективності використання основних засобів можна зробити висновок, що забезпечення раціональної та результативної експлуатації виробничих фондів є комплексним завданням, яке охоплює технічні, організаційні, економічні, соціальні, управлінські, стратегічні та екологічні заходи. Кожен із них відіграє важливу роль і доповнює інші, формуючи цілісну систему управління основними засобами.

8. Технічні заходи спрямовані на модернізацію, автоматизацію та цифровізацію обладнання, що забезпечує його надійну, продуктивну та енергоефективну роботу. Організаційні заходи дають змогу оптимізувати виробничі процеси, підвищити узгодженість операцій та скоротити простой. Економічні заходи забезпечують фінансову основу для оновлення матеріально-технічної бази, оптимізації витрат і формування ефективної амортизаційної політики. Соціальні заходи підкреслюють значення людського фактора та необхідність розвитку компетентності, мотивації та відповідальності персоналу. Управлінські та стратегічні заходи формують довгострокову політику розвитку основних засобів, забезпечують контроль за їх життєвим циклом і дозволяють ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення. Екологічно орієнтовані заходи роблять акцент на зменшенні негативного впливу виробництва на довкілля, раціональному використанні.

10. У роботі представлено техніко-економічне обґрунтування оновлення вантажних транспортних засобів і техніки на суму 16 млн. грн за рахунок використання такого інструменту як фінансовий лізинг. Початкова сума капітальних вкладень дозволить забезпечити зниження рівня зносу основних засобів з 76% до 56%. Результати розрахунків показали, що враховуючи очікувану середньорічну прибутковість підприємства на рівні 3млн. грн, проект окупиться уже через 2,2 року. Виконання зазначених положень, допоможе ТОВ «ПРЕМІУМ-СЕРВІС ЛТД» забезпечити адекватне оновлення та підвищити ефективність використання основних засобів.

Отже, висунута гіпотеза підтверджена за результатами проведеного дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абубекерова А. З. Методологія організації обліку відтворення основних засобів на підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 67. С. 217-222.
2. Васильєва Л. М., Бугай Т. О. Узагальнення наукових підходів до сутності поняття «основні засоби» як об'єкта бухгалтерського обліку. *Бізнес Інформ*. 2023. № 9. С. 186-191.
3. Височан О. С., Фок Ю. Р. Сучасні тенденції досліджень проблематики обліку, аналізу та аудиту основних засобів суб'єктів державного сектору економіки у роботах вітчизняних науковців. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 53. С. 161-166.
4. Даценко Г. В., Кудирко О. М., Лобачева І. Ф. Особливості обліку та внутрішнього контролю операцій з основними засобами підприємства. *Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка*. 2023. Вип. 15. С. 278-287.
5. Ємельянов О. Ю., Войцеховська Ю. В. Оцінювання потенціалу оновлення основних засобів підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 24. - С. 25-29.
6. Ємельянов О. Ю., Войцеховська Ю. В. Чинники та особливості формування потенціалу оновлення основних засобів підприємств. *Ефективна економіка*. 2023. № 12.
7. Єпіфанова І. Ю., Ткачук Л. М., Беркатюк Ю. О. Теоретико-методичні аспекти управління основними засобами будівельних підприємств. *Innovation and Sustainability*. 2022. Iss. 4. С. 94-100.
8. Зоріна О. А., Потапенко А. І. Організація обліку основних засобів в корпораціях: особливості формування облікової політики. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2024. № 11. С. 68-74.
9. Китайчук Т. Г., Копчикова І. В. Особливості нарахування амортизації основних засобів в умовах воєнного стану.. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 19-20. С. 73-77.

10. Кірдіна О. Г., Дмитрів Т. І. Застосування інформаційних систем в організації обліку основних засобів залізничного транспорту. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2024. № 87. С. 191-196.

11. Кравченко О. В., Селезньова О. В. Стан розвитку обліку та контролю основних засобів на вітчизняних підприємствах та напрями їх удосконалення. *Вісник Сумського державного університету. Серія : Економіка*. 2022. № 2. С. 9-16.

12. Лищенко О. Г., Тиха А. Д. Удосконалення обліку основних засобів машинобудівного підприємства. *Ефективна економіка*. 2023. № 12.

13. Лищенко О. Г., Тиха А. Д. Облік основних засобів за національними та міжнародними стандартами: розбіжності та перспективи їх адаптації в Україні. *Ефективна економіка*. 2023. № 11.

14. Макаренко А. П. Удосконалення організації і методики обліку операцій із основними засобами на підприємствах для визнання витрат на амортизацію. Макаренко А. П., Алістратов О. В. *Агросвіт*. 2024. № 23. С. 60-69.

15. Матвіїшин Є. Г., Фабрика Ю. М., Фафлей О. Я. Обґрунтування доцільності заміни основних виробничих засобів будівельної організації. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія : Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2021. № 1. С. 127-136.

16. Матюха М. М., Полежаєва Т. С. Удосконалення методики обліку основних засобів на промислових підприємствах. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки*. 2023. № 10(2). С. 86-90.

17. Меліхова Т. О., Синиця Ю. С., Яковлев А. І. Удосконалення обліку та аудиту основних засобів на малому підприємстві за допомогою правильного застосування їх вартісного вимірювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 23. С. 53-58.

18. Москалюк Г. О., Цуканова В. О. Основні засоби крізь призму обліку за П(С)БО та МСФЗ: порівняльний аналіз. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 9-10. - С. 86-91.

19. Олефір В. Основні механізми та засоби державного регулювання зовнішньоекономічних відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 3. С. 108-114.
20. Олійник Т. Г., Онопрійчук Д. О., Пшеничний І. С. Ефективність управління основними засобами аграрних підприємств. *Modern economics*. 2024. № 43. С. 73-81.
21. Павленко О. П., Безгінова К. С. Удосконалення фінансового відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств в умовах невизначеності. *Агросвіт*. 2024. № 22. С. 149-154.
22. Петрушка К. І., Ємельянов О. Ю., Гавриляк А. С. Оцінювання доцільності та ефективності інвестування в оновлення основних засобів підприємств. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки*. 2022. № 11. С. 83-90.
23. Порсюрова І. П. Удосконалення організації обліку основних засобів торговельного підприємства. *Бізнес Інформ*. 2023. № 4. С. 117-123.
24. Пчелинська Г. В. Проблеми вибору методів оцінки основних засобів підприємства за критерієм суттєвості. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2024. № 1. С. 35-41.
25. Радіонова Н. Й., Чучкевич Д. Ю. Дослідження впливу міжнародних стандартів на трансформацію обліку основних засобів підприємств. *Ефективна економіка*. 2024. № 8.
26. Романцова С. В. Принципи суспільного впливу як основного засобу виправлення засуджених. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1. С. 651-657.
27. Савків У. С., Василюк М. М., Лещук Г. В. Модель комплексного аналізу основних засобів у системі управління підприємством. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2023. Вип. 19(1). С. 177-184.
28. Семенова К. Д., Матвійчук Ю. Ю. Аналітичне забезпечення управління основними засобами промислових підприємств України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 3-4. С. 49-55.

29. Скорба О. А. Методика обліку процесів відтворення основних засобів підприємства, як джерело внутрішніх інвестицій для підприємства. *Вісник Сумського державного університету. Серія : Економіка*. 2021. № 4. С. 23-28.

30. Танасюк І. М. Формування стратегії відтворення основних засобів підприємства у сучасних умовах. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2024. № 5-6. С. 129-135.

31. Цебеня Р. Л. Оцінка основних засобів електроенергетичних підприємств-операторів системи розподілу за умов повоєнної відбудови України. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю та аналізу*. 2023. Вип. 3. С. 43-48.

32. Черкашина Т. В. Проблемні питання обліку основних засобів в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2024. № 9. С. 29-36.

33. Шацков В. Визнання та оцінка основних засобів підприємств суспільного інтересу. *Acta Academiae Veregsasiensis. Economics*. 2024. Вип. 6. С. 469-477.

34. Шпатакова О. Л. Сучасні методологічні підходи щодо аналізу ефективності використання основних засобів підприємства. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки*. 2024. № 8(1). С. 189-194.

ДОДАТКИ

Додаток А
Фінансова звітність підприємства

Додаток Б

Методика факторного аналізу фондівдачі основних засобів підприємства (за джерелом [27])

Рентабельність основних виробничих фондів визначається відношенням прибутку до середньорічної вартості основних виробничих фондів:

$$R_{\phi} = \frac{\Pi}{\overline{ОФ}} \times 100\%, \quad (\text{Б.1})$$

де Π - прибуток від реалізації продукції;

$\overline{ОФ}$ - середньорічна вартість основних фондів.

Фондовіддача або випуск продукції на 1 гривню основних фондів визначається відношенням вартості виробленої або реалізованої продукції без ПДВ, акцизу до середньорічної вартості основних фондів:

$$\Phi_{\text{від}} = \frac{Q}{\overline{ОФ}}, \quad (\text{Б.2})$$

де Q - обсяг виготовленої чи реалізованої продукції у вартісному вираженні.

Фондомісткість показує скільки основних фондів припадає на одиницю продукції. Ця величина обернена до фондівдачі:

$$\Phi_{\text{м}} = \frac{\overline{ОФ}}{Q}. \quad (\text{Б.3})$$

Фондомісткість – дуже важливий показник, який пов'язаний з економією капіталовкладень, або з їх збільшенням. Наприклад, при зниження

фондомісткості продукції, але при зростанні або при постійній виручці від реалізації продукції, спостерігається краще використання основних виробничих фондів, а відповідно, з'являються умови економії капіталовкладень.

При розрахунку середньорічної вартості фондів враховуються не тільки власні, але й орендовані основні засоби і не включаються фонди, що знаходяться на консервації, резервні чи здані в оренду.

Часткові показники використовуються для характеристики використання окремих видів машин, обладнання, виробничої площі, наприклад, середній випуск продукції в натуральному вираженні на одиницю обладнання за зміну, випуск продукції на 1 м² виробничої площі і т.д.

В процесі аналізу вивчається динаміка перерахованих показників, їх зміна за період, проводяться міжгосподарські порівняння.

Найбільш узагальнюючим показником ефективності використання основних фондів є фондорентабельність. Її рівень залежить не лише від фондівіддачі, але і від рентабельності продукції. Взаємозв'язок цих показників можна представити таким чином:

$$R_{\phi} = \frac{\Pi}{\overline{ОФ}} = \frac{ВП}{\overline{ОФ}} \times \frac{\Pi}{ВП} = \Phi_{\epsilon} \times R_{\epsilon}, \quad (Б.4)$$

або

$$R_{\phi} = \frac{\Pi}{\overline{ОФ}} = \frac{РП}{\overline{ОФ}} \times \frac{\Pi}{РП} = \Phi_{\epsilon} \times R_{\epsilon}. \quad (Б.5)$$

де R_{ϕ} - рентабельність основних виробничих фондів;

Π - прибуток від реалізації продукції;

$\overline{ОФ}$ - середньорічна вартість основних фондів;

$ВП$ і $РП$ - відповідно вартість виробленої або реалізованої продукції;

Φ_{ϵ} - фондівіддача;

R_{ϵ} , R_p - рентабельність виробленої або реалізованої продукції.

Фондовіддача активної частини фондів (технологічного обладнання) безпосередньо залежить від його структури, часу роботи і середньогодинного виробітку.

Для аналізу зміни фондовіддачі активної частини основних фондів використаємо таку факторну модель:

$$\Phi_a^a = \frac{K \cdot T_{od} \cdot ЧВ}{O\Phi_a}. \quad (Б.6)$$

Факторну модель фондовіддачі обладнання можна розширити, якщо час роботи одиниці обладнання надати у вигляді добутку кількості відпрацьованих днів (Д), коефіцієнта змінності (К_з) і середньої протяжності зміни (П)» [23].

Середньорічна вартість технологічного обладнання дорівнює добутку кількості (К) і середньої вартості його одиниці (Ц):

$$\Phi_a^a = \frac{K \cdot Д \cdot K_z \cdot П \cdot ЧВ}{K \cdot Ц} = \frac{Д \cdot K_z \cdot П \cdot ЧВ}{Ц}. \quad (Б.7)$$